

A természet hangján, minden zöldfülű gyerekeknek

S

Ü

N

I

TvH
Könyv
Lettár

395 Ft, € 2,69 XXV. évf. 2010/5. szám

Bölnyek az országúton
Mit NE tegyél a deguddal?
Két földrész között: Hawaii

AMERIKA a kettős kontinens

Csillagászrovat
ÚJRA!

A természet
hangján,
minden zöldfülü
gyereknek

Kincskeresés

Amikor kislány voltam, mindenféle haszontalanságokon törtem a fejem. Aranyásó akartam lenni például. Mindenféle kincsek megszerzése érdekelt.

Most, hogy felnőtt lettem, már nem aranyat akarok ásni (Lapáttal? Egyáltalán hogyan is kell azt?), de a kincsek megszerzése továbbra is nagyon érdekelt. Igaz, „kincsnek” ma már más dolgokat tekintek. Nem az izgat, ha csillog-villog, ha nagyon sok pénzbe kerül, nem is az, ha titkos pánccsaszekrényben kell rejtegetni. Egészen más fontos ma már nekem.

Sok kincsem van. Gyűjtögetem őket. (Ugye, ti is?) Érdekes formájú kavicsokat, szép mondatokat, amelyeket attól kapunk, akit szeretünk, a kis tengerimalacunk puha tapintását, egy fának az emlékét, a tegnapi eső ízét.

Itt is sok kincset gyűjtögetünk nektek, mindig egy-egy csokorra valót átadunk belőle. Arról a fura, egyszerű volt-holnem volt bolgóról szedjük, amit úgy hívnak, hogy Föld.

Mirtse Zsuzsa és a Süni szerkesztősége

Tartalom

Amerik a kettős kontinens	1. oldal
Bövények az országúton	14. oldal
Hunyadi paradicsoma	18. oldal
Az újvilág virágai	20. oldal
Az óperenciás úttesten is túl...	23. oldal
Valami Amerika!	30. oldal
Folyó mellett nem jó lakni?	35. oldal
Tündérmese a Börzsönyben	36. oldal
Minden a Jupiterrel kezdődött...	40. oldal
Naplóm a halásztanyán	42. oldal
Tíz dolog, amit ne tegyél a deguddal!	46. oldal

Címlapon: óriáskigyó (Mirtse Áron felvétele),
poszteren: homloklebenyes baziliszkus (Barta István felvétele).

AMERIKA

a kettős kontinens

Mivel Észak-Amerika és Eurázsia együtt alkotta egykor a nagy, északi kontinenst, Lauráziát, és még

szétválásuk után is sokáig összeköttetésben maradtak a mai Bering-szoros helyén, nem meglepő, hogy élővilágukban sok az egyezés. Ott is találunk például medvét, rókát vagy farkast, valamint rén- és jávorszarvast, a mi gímszarvasunkat pedig a hozzá

hasonló vapiti helyettesíti. A két földrész közt sokáig folyamatos volt a cserebere: onnan jöttek át például a tevék vagy a lovak ősei, valamint a kutya- és medvefélék is, Amerika pedig Ázsiából „kapta” a szarvasokat – meg persze az embert is.

Különös lények klubja
Dél-Amerika viszont valaha Afrikával, Ausztráliával és az Antarktisszal együtt a déli szuperkontinens, Gondwana része volt (érdekesség, hogy innen szakadt le India is, majd sodródott Ázsia irányába). Ennek élő tanúi az oposz-

Míg Ázsia és Európa ténylegesen egy kontinens (Eurázsia), addig Amerika voltaképpen nem egy földrész, hanem kettő. Északi és déli része sokáig teljesen elkülönült egymástól, élőviláguk merőben eltérő volt: az északi kontinensé Euráziával mutatott (s mutat ma is) rokonságot, míg a déli rész Ausztráliához hasonlóan egyedülálló volt, olyan állatokkal, amelyek a Földön sehol másutt nem éltek.

szumok: az egyedüli erszényesek, amelyek nem Ausztráliában, hanem Amerikában honosak. A vendégüzületeseknek nevezett emlősök, melyek közé az övesállatokat, a hangyászokat és a lajhárokat sorolják, itt alakultak ki, és nem is fordulnak elő sehol másutt. Később Afrika irányából érkezhettek újabb jövevények, az Atlanti-óceánon keresztül, amely akkor még sokkal keskenyebb volt, mint ma. Így kerültek oda például az ott élő rágcsálók, az újvilági majmok vagy a szárazföldi teknősök elődei. Mindez persze nem mostanában volt, hanem sok-sok millió évvel ezelőtt. Azóta bőven volt idejük az innen

oda és onnan ide átvándorolt élőlényeknek, hogy a körülményekhez alkalmazkodva elkülönüljenek hátrahagyott rokonaiktól, és önálló fajokká váljanak.

Az USA jelképe

A híres feltaláló és politikus, Benjamin Franklin egykor a vadpulykát javasolta az Egyesült Államok címermadarának: igazi amerikai madár, melynek a pionírok sokat köszönhettek, hiszen húásával táplálkoztak. A honatyák azonban a pulykát nem tartották elég előkelőnek, így a fehérfejű rétisas lett az USA címermadara.

A Nagy Amerikai Faunacsere

A Közép-Amerika nevű földhíd, amely ma összeköti Észak- és Dél-Amerikát, földtörténeti értelemben csak nemrég emelkedett ki a tengerből. S míg Ázsiát keletnyugati irányban több hegység is tagolja, útját állva az élővilágnak,

Hangyaporszívó

A hangyászok különleges módon alkalmazkodtak a különleges táplálékoz: hangyákkal, természetekkel táplálkoznak, melyeket erős karmaikkal ásnak ki, és fogatlan, megnyúlt állkapcsukból kidugott hosszú, ragadós nyelvükkel nyalogatnak fel. A hangyászok közeli rokonai a tatuk és a lajhárok.

addig Amerikában a hegláncok zömmel észak-déli irányúak, ily módon szabad utat engedtek az állatok áramlásának egyik kontinensről a másikra: ez volt a Nagy Amerikai Faunacsere. Persze ez az áramlás némiképp egyoldalúnak bizonyult: Dél-Amerika trópusi éghajlata és táplálékbősége vonzotta az északi élőlényeket, az ellenkező irányba, a jó melegebből a hűvösebb klíma felé viszont kevesen akartak menni, s akik mégis, azok is kipusztultak idővel, mint például az óriás földilajhár. Így aztán a mai Dél-Amerikában nagy változatosságban megtalálhatók a macska- és kutyafélék vagy a patások, Észak-Amerikában viszont nincsenek lajhá-

Majomparádé

Az újvilági majmok sok mindenben különböznek az óvilágiaktól. Sokuknak kapaszkodófar-ka van, mint a képen látható gyapjasmajomnak. Itt él a világ legkisebb majma, a törpe-selyemmajom (fent), valamint a világ egyetlen éjszakai életmódot folytató majomfaja is (lent).

rok vagy majmok, csupán a kúszósül, a virginiai opossum és a kilencöves tatu képezik az egzotikus Dél különleges élővilágának előőrseit.

Beillene kunyhónak

A kihalt óriástatu páncélja ma már csak múzeumban látható.

Kovács Gyula felvétele

Barta István felvétele

Kovács Zsolt felvétele

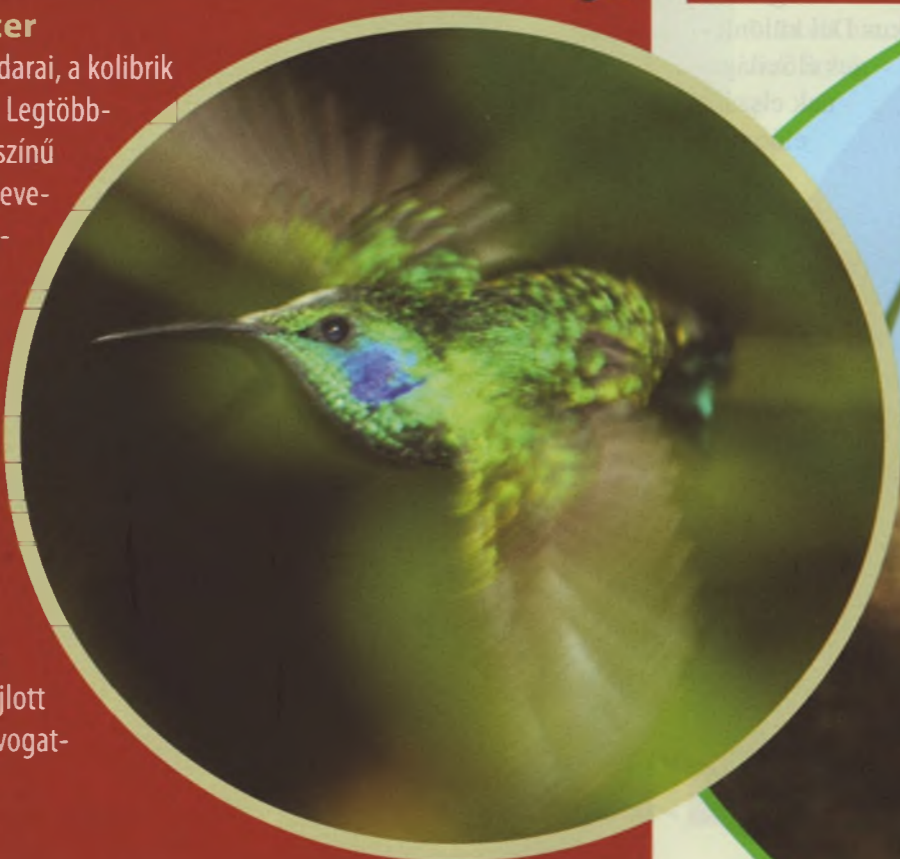

Hátrafelé repülni?
Nekem még előre sem
nagyon megy...

Tollas helikopter

A világ legkisebb madarai, a kolibrik is Amerikában élnek. Legtöbbjüknek élénk, fémes színű tollazata van, ezért nevezik őket repülő drágaköveknek is. Szárnycsapásaik száma másodpercenként akár 200 is lehet, így a madarak közt egyedülálló módon akár hátrafelé is tudnak repülni, vagy a levegőben egy helyben lebegni, miközben hosszú, hajlott csőrükkel nektárt szívogatnak a virágokból.

Barta István felvételei

Kovács Zoltán felvétele

Keselyűk királya

Az újvilági keselyűk nem rokonai az óvilágiaknak: csak a hasonló életmód tette őket hasonlóvá

Saroktól sarokig

Ha a két részt együtt nézzük, ma Amerika az a földrész, ahol észak-déli irányban a leghosszabb utat tehetjük meg száraz lábbal: az északi sarkvidéktől elindulva egészen Patagóniáig utazhatunk, ahonnan már csak egy ugrás az Antarktisz. Változatos tájakon vezet végig az utunk: Alaszka hómezőin, Kanada fenyőerdein, a Sziklás-hegység vonulatain és a préri végtelen síkságán, majd Mexikó sivatagain átvágva elérjük az Amazonas-medencét, ahol az Egyenlítő mentén Föld legnagyobb megmaradt összefüggő esőerdejét találjuk. Közben azért egy kicsit tengerre is szállhatunk, és meglátogathatjuk a Karib-tenger szigetvilágát, vagy a híres Galápagos-szigeteket, ahol Darwin megfejtette az élővilág fejlődésének rejtélyét. Visszatérve a szárazföldre, keresztezzük a füves pampákat, majd felkapaszkodhatunk az Andok csúcsaira. Végül elérjük a Tűzföldet, amely nevével ellentétben nem forró, hanem nagyon is

Barta István felvételei

hűvös vidék, nagyrészt kopár fennsík, sziklás tengerpartokkal.

Ki fedezte fel?

Európa számára hivatalosan *Kolumbusz Kristóf* fedezte fel az Újvilágot, 1492-ben, de könnyen lehet, hogy mások már korábban is jártak ott, csak nem verték nagyobbra. A leginkább elfogadott elmélet szerint az első

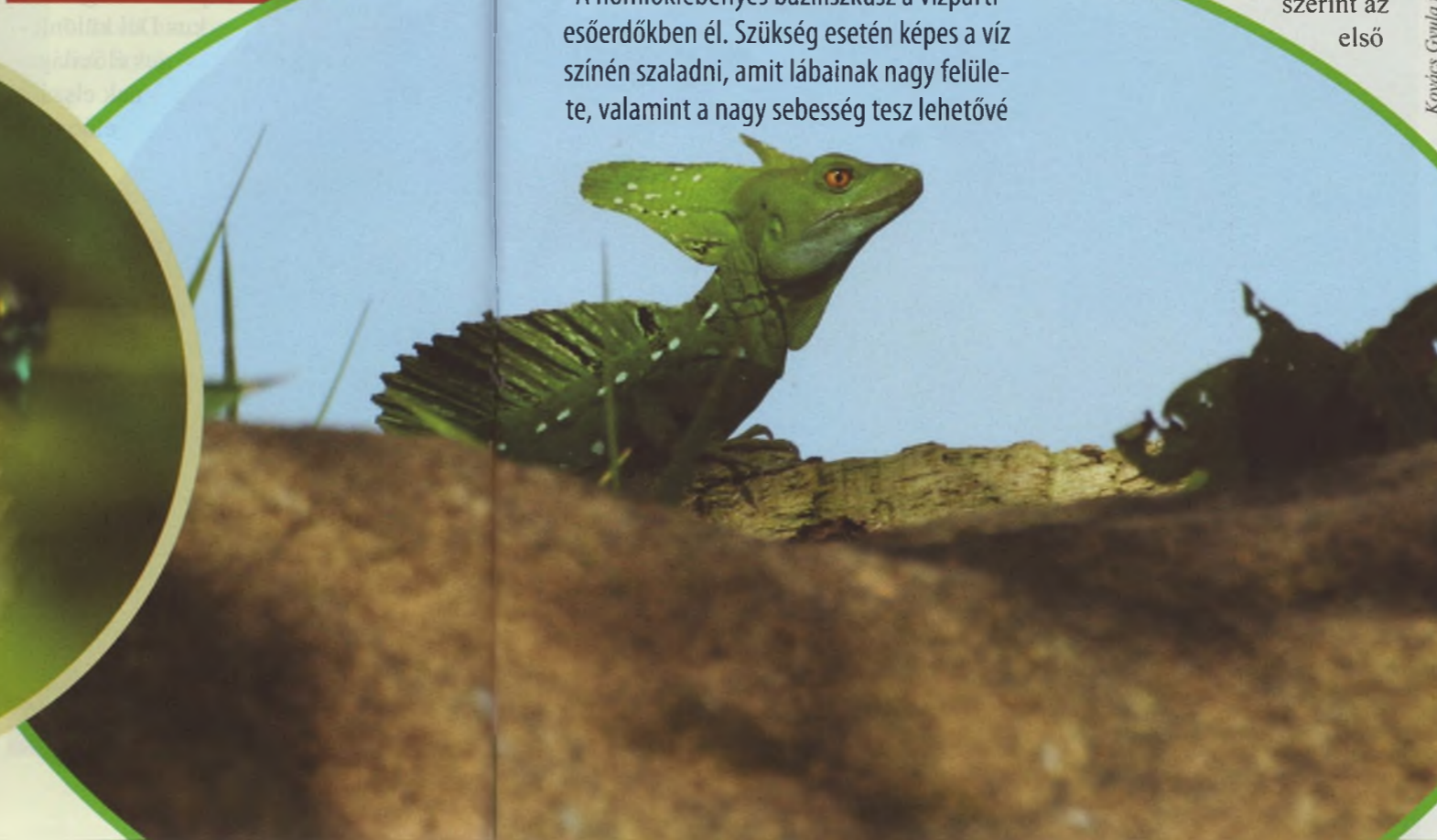
Kovács Gyula felvétele

Kutyák és macskák

A kutya- és macskaféle ragadozók észak felől lepték el Dél-Amerikát, benépesítve a különböző élettereket. A margay (fent) az őserdő fáin, míg a hosszú lábú sörényes farkas (lent) a savannák magas fűvében keresi zsákmányát.

Sárkány az őserdőben

A homloklebenyes baziliszkus a vízparti esőerdőkben él. Szükség esetén képes a víz színén szaladni, amit lábainak nagy felülete, valamint a nagy sebesség tesz lehetővé

Nem kell félni, én csak legelek békésen, ugyanúgy, mint ti...

Az amerikai strucc

Ami Afrikában a strucc, Ausztráliában pedig az emu, az Dél-Amerikában a nandu: röpképtelen futómadár, amely a füves pusztákon él. Az indiánok és a gauchók, vagyis a dél-amerikai cowboyok egykor lóhátról vadásztak rá a bola nevű hajítófegyverrel: ez szíjakra kötött nehezékekből áll, és a menekülő állat lábára tekeredve megakadályozta a futásban.

emberek, az őslakosok ősei Ázsia irányából, a Bering-szoros jegén át érték el Amerikát, több mint 10000 évvel ezelőtt, és innen, északról terjeszkedtek dél felé. Vannak azonban, akik azt gyanítják, hogy a tengeren át mások és máskor is kapcsolatot teremthettek az Újvilággal – ez magyarázatot adna arra, hogy miért különbözik egymástól oly nagy mértékben az észak- és a dél-amerikai indiánok kultúrája. Míg az északiak a ku-

Fiar Sándor felvételei

Kíváncsi rókakölyök

A pamparóka főként rágcsálókkel és gerinctelenekkel táplálkozik, nagyobb zsákmányt ritkán ejt. Ahol nem háborgatják, az emberrel egész bizalmasan viselkedik.

tyán kívül semmilyen háziállatot nem tartottak, addig az inkák háziasították a lámát, az alpakát, a tengerimalacot, a pulykát, de még nagytetű papagájokat is tartottak a dél-amerikai indiá-

Az Antarktisz kapuja

Dél-Amerika legdélibb csücskétől, Patagónia hűvös partvidékétől már csak „egy ugrásnyira” van a déli sarkvidék. Itt nevelik fiókáikat a Magellán-pingvinek, saját maguk által ével hosszú sora alatt kitaposott folyosókon közlekednek fészkelőüregeiktől a tengerig.

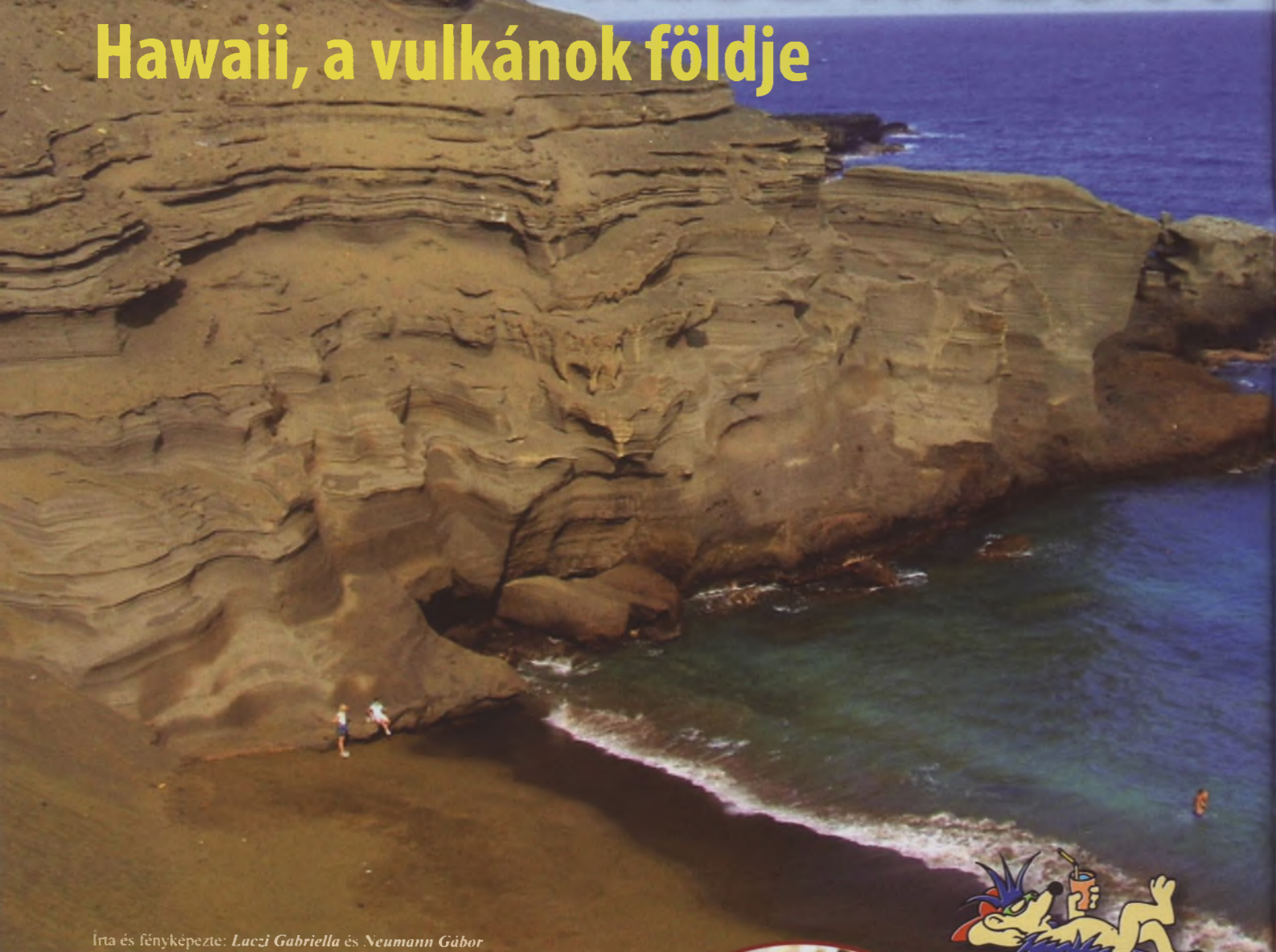

nok. A norvég Thor Heyerdahl saját építésű tutajával bebizonyította, hogy az Újvilág tengeri úton is elérhető lehetett már Kolumbusz előtt, mondjuk, Délkelet-Ázsia irányából. Az pedig bizonyos, hogy az Amerikából származó édesburgonyát Polinéziában már termesztették, amikor az első európaiak eljutottak oda...

KÉT FÖLDRÉSZ KÖZÖTT

Hawaii, a vulkánok földje

Írta és fényképezte: Luczj Gabriella és Neumann Gábor

A Hawaii-szigetek vulkanikus eredetűek. A keletkezésüket úgy kell elképzelni, mintha futószalagon készültek volna. Egy helyütt a Föld kérge alól a magma a felszínre tör, és az így lehűlő láva lassan szigetet épít, mely kiemelkedik a vízből. A sziget addig nő, amíg van lávautánpótlás. Közben azonban a sziget nyugat-északnyugati irányba mozog lassan, és egy idő után eltávolodik a magmautánpótlástól: ekkor a vulkáni aktivitás a szigeten megszűnik, és vele együtt a sziget növekedése is. A sziget tovább vándorol, és az elemek elkezdik romboló munkájukat, míg a sziget

gyakorlatilag elfogy. Tehát az összes Hawaii sziget végül eltűnik – per-

Különös formájú tengerisün. A szigetek eredeti állatvilágának nagy része gerinctelenekből, illetve tengeri állatokból áll, őshonos szárazföldi gerinces állat alig van.

sze ez nem holnap fog bekövetkezni. A legfiatalabb sziget a Big Island, melyet máig is épít a vulkáni tevékenység. Ez a sziget persze a legnagyobb is, nagyobb, mint az összes többi lakott sziget együttvéve.

Sokszínű partok

A szigetek népszerűsége érthető. Amellett, hogy gyönyörűek, az időjárás adottságai is kedvezőek.

A Hawaii-szigetek neve a köztudatban egyet jelent a gondtalan pihenéssel, luxusnyaralással, ámde Hawaii nem csupán egyetlen nagy strand, fehér homokkal, pálmafákkal és fűszoknyában táncoló lányokkal. Ez a szigetcsoport nagyjából pont félúton van Ázsia és Amerika között, a Csendes-óceán kellős közepén.

Az éghajlat trópusi, de a bénító hőség itt nem ismert: a végeláthatatlan, nyílt óceán szabályozza a hőmérsékletet. Itt teljesen igaz, hogy „ha nem tetszik az időjárás, menj arrébb egy kicsit”! Míg pl. decemberben bátran strandolhatunk a csodás napsütésben az óceán mellett, ha kedvünk szottyán, akár síelni is mehetünk ugyanazon a napon: autóval másfél óra alatt elérhető a Mauna Kea teteje, ahol a téli hónapokban könnyen hóviharban találhatjuk magunkat. Ez a hegy egyébként 4207 méterrel emelkedik a tengerszint fölé, de ha az óceán alatti részét is beleszámítjuk,

A legnagyobb szigeten ma is aktív vulkáni működés van. Sokfelé lehet látni gőzölgő krátereket, frissen megszilárdult lávafolyásokat

akkor a világ legmagasabb hegye: 9100 méter!

A Mauna Kea tetején járva nehéz elhinni, hogy egy trópusi szigeten vagyunk: növényzet gyakorlatilag nincs, mindenhol kövek, régi kráterek maradványai. Az alacsonyabb és csapadékosabb területeken fűves puszták fogadnak, legelésző tehennel. Közeledve a tengerszinthez, megjelennek az erdők, patakok, vízesések. Az óceán partja is

hasonlóan sokszínű, méghozzá szó szerint. A jelenleg is aktív Kilauea vulkán lábainál fekete sivatag fogad: a frissen megszilárdult láván lassan telepsznek csak meg a növények. Öregebb partszakaszokon, ahol a közelben korallzátony is akad, hófehér homokban sétálhatunk. De van itt zöld homok is, egy

Néhány helyen, ahol a víz hirtelen mélyül, akár a partról is láthatjuk a hosszúsárnyú bálnákat a vízből kiugrálni: mintha egy autóbusz ugrott volna ki a vízből!

A számos csodaszép vízesés egyike a 422 méter magas Akaka Falls. Van itt egy szikla, amellyel a helyi néphiedelem szerint esőt lehet varázsolni, ha egy bizonyos fának a virágzó ágával megérintik.

eldugott öbölben, ahol a vulkáni működés már jó ideje megszűnt, de kialakulásakor az erre csordogáló láva ún. olivinkristályokat tartalmazott, s ezek a kristályok alkotják a homokot. Megdöbbentő látvány: mintha apróra tört drágakővel szórták volna be a partot!

Kevés, és mégis sok

Egy trópusi szigettől az ember gazdag élővilágot várna el, de ez csak részben igaz. Ennek egyik legfontosabb oka az, hogy a Földön ez a szigetecsoporthoz fekszik a legmesszebb a kontinensektől. Mint általában a szigeteken, az állat- és növényvilágot viszonylag kevés faj képviseli, ezek közül azonban sok csak itt fordul elő. Az idők folyamán ideérkező növény- és állatfajok egy vagy több új fajjává váltak: egyetlen betelepült pintyfajból alakult ki a gyapjasmadarak 50 faja, a kb. tízezer rovarfaj mindössze 350-400

Az ember keze betette lábát...

Az első betelepülők Ázsia irányából érkezve magukkal hozták megszokott és hasznos növényeiket és állataikat. Az ember érkezése előtt Hawaiiin csak egyetlen legyezőpálma-nemzetség volt jelen; a „tipikus” hawaii kép ma már elmaradhatatlan főszereplője, a szélben lágyan lengedező kókuszpálma általuk betelepített növény. Ugyancsak hoztak magukkal a tárót (fontos táplálékforrás), a cukornádat, disznót és szárnyasokat. Megérkezett a polinéz patkány is. Még az európaiak érkezése előtt eltűnt a szárazföldi madárfajok kb. fele.

Az idegen fajok megjelenése az európaiak érkezésével gyorsult fel, akik elhozták magukkal kedvelt patás állataikat: a szarvasmarhát, kecskét, juhot, muflont,

és még több disznót. Ekkor a növények és a talaj pusztulása került sorra. A sok százezer éven át nagy növényevők nélkül fejlődő növényfajok védtelenek voltak a kecskével szemben. Az egyes cserjékkel együtt élő madarak szinten kárát látták a muflonoknak: az egyik hawaii gyapjasmadár, a palila szoros kapcsolatban él egy cserjével, melyet a muflonok előszeretettel kérgeznek le, ennek következményeként a palila veszélybe került. Mivel a szigeteken nincs nagyragadozó, a nagytestű növényevők egyetlen hatásos ellensége az ember. Az egykor használlatként betelepített fajokat ma helikopterekről, automata fegyverekkel végzett irtással próbálják megfékezni, már ahol ez lehetséges. Jelentős a vadászat, a helyiek által kedvelt

disznók szinte kiapadhatatlan „vadállományt” jelentenek.

A gyorsan megjelenő házi patkány a honos madárfajok fészkeit dézsmálva gyors ütemben pusztított ki madárfajokat.

Visszatelepített hawaii ludak egy vulkáni kráter mellett

szülik meg borjaikat, aztán áprilisban, a már megerősödött borjakkal indulnak északra táplálkozni. Aki már egyszer hallgatta a part mentén éneklő bálnákat egy teliholdas éjszakán, az sosem felejtje el!

alapító fajtól származik, az 1700-féle növény pedig kb. 300 fajtából fejlődött ki. A betelepülés a szárazföldi gerincesek számára volt a legnehézkesebb: az egyetlen őshonos szárazföldi emlős egy denevér, hawaii nevén *ope'ape'a*, és csak itt fordul elő egy tengeri emlős, a hawaii barátfőka. Őshonos hullófaj mindössze öt van, de ezeknek is mindegyike tengeri (teknős, illetve kígyó).

Csendesebb öblökben, vagy olyan partszakaszokon, ahol hirtelen mélyül a víz, jó eséllyel találkozhatunk delfinekkal. A hosszúszárnyú bálnák decemberben érkeznek a szigetekhez, itt

Lenyűgöző a trópusi virágok és gyümölcsök szín- és formagazdagsága

Akkoriban ezt nem is tartottak különösebb bajnak, de amikor a patkányok elkezdtek károkat okozni a cukornádban, valakinek az a ragyogó ötlete támadt, hogy a patkány egy vélt természetes ellenségét, az indiai mongúzt kellene alkalmazni a visszaszorításukra. Ez a kis ragadozó valóban képes elpusztítani a patkányt, de a patkány főleg éjjel mozog, míg a mongúz nappal, így ritkán, vagy inkább soha nem találkoznak. Ez akkor nem tűnt fel. A mongúz tehát érkezett, a patkány maradt, a mongúz pedig – mivel patkánnyal ugyan nem lakott jól – szintén elkezdte rabolni a fészkeket...

A patkány, a mongúz, a disznók és a szintén betelepített házimacska hatalmas kárt okoztak az őshonos madárvilágban. A híres hawaii lúd, a néné, mely valamikor

szép számban élt a szigetekben, 1952-ben mindössze 30 egyedet számolt. Köszönhetően a faj megőrzésére tett erőfeszítéseknek, sok egyedet telepítettek vissza. 2004-ben hozzávető-

legesen 800 hawaii lúd élt vadon, és további kb. 1000 állatkertekben és egyéb intézményekben. Sok más faj azonban nem volt ilyen szerencsés...

A disznó háziállatként bújájos tud lenni, de iszonyú kártékony, ha kivadul

Az őslakosok kultúrájához tartoznak az ún. Tiki-szobrok. Egykor ezek menedéknek számítottak, mint a fogócskában a „ház”: a halálraítélt is kegyelmet kapott, ha elég gyorsan el tudott szaladni hozzájuk. A szobrok arc kifejezése különböző érzelmeket tükröz

filippinók, vietnamiak, és sok egyéb ázsiai népcsoport. Emellett érkeztek ide Szamoáról, Tongáról,

„Lávafa Nemzeti Park” – a fatörzsekre ráfolyt láva megszilárdult, és különös „szobrokat” hozott létre

1500 év

Az első polinéz betelepülők kb. 1500 éve érkeztek a Marquesas-szigetéről. Tahitiről újabbak érkeztek kb. 500 évvel később, a ma ismert hawaii kultúra elemei ekkor kezdtek igazán fejlődni. A *hula* néven ismert hawaii tánc, a szörfözés, és még sok más helyi szokás az ősi polinéz kultúrában gyökerezik. 1778-ban lépett az első európai erre a földre: *James Cook* kapitány először Kauai szigetén szállt partra, és a szigeteket akkor Sandwich-szigeteknek nevezte el. Cook kapitány egy évvel később a Nagy Szigeten

(Big Island vagy Island of Hawaii) egy csetepatéban vesztette életét. Halálának helyszínén,

A hawaii kultúra szerves részét képezi a tánc. A Merry Monarch Festival az egyik legnépszerűbb látványosság a szigeteken

a Kealakekua-öbölben maig emlékmű áll tiszteletére. A későbbi betelepülők közül szép számban vannak jelen

és ki tudja, még hány különböző helyről. Hawaii 1959-ben vált az Egyesült Államok 50. államává.

A kultúrák keveredését igen jól mutatja a hawaii konyha is. Az Amerikából ideköltözők lelki békéje kedvéért lehet kapni fagyasztott hamburgert és kocka alakú, panírozott, dobozolt halat, de az ázsiai konyha minden fontos összetevője szintén megtalálható, s mindezt kiegészíti a *laulau*, a hagyományos hawaii étel, mely leginkább tőrőlévébe csomagolt sertéshús lassú tűzön elkészítve, lehetőleg földbe ástott kemencében. Bár igazán „tisztá” hawaii származású ember már kevés van, az utóbbi időkben egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a hawaii nyelvre és kultúrára, akárcsak a természet egőrzésére.

Állatkertek, nemzeti parkok

Természetesen a Hawaii-szigeteken is vannak állatkertek, amelyek a nagyvilág állatait éppúgy bemutatják a helybelieknek, mint a helyi faunát a turistáknak. Aprócska, de nagyon kellemes állatkert a Panaewa Zoo, mely Hilóban, a Big Islanden található. Néhány kifutója egyszerűen ámulatba ejtő, hatalmas, zöld pázsittal, de előfordul apróbb kifutó is. Az állatkert nagyon kevés pénzből gazdálkodik, és

a belépődíj is becsületkassza-rendszer szerint működik, de nagyon kellemes a környezet. Nincs telezsúfolva állattal, sem pedig különleges fajokkal, mégis nagyon elragadó.

A Waikikin található állatkert már valamivel nagyobb, és sokkal látogatottabb is, így mindig látni újításokat is. Waikiki tengeri akváriuma pedig fantasztikus, bár tény, hogy nem kell bibelődniük az édesvíz sós vízzé alakításával, sem a hőmérséklettel, hiszen egyből az óceán mellett van.

A nemzeti parkok közül a Volcanoes National Park a legegységesebb. A főbb látványosságokat akár egy nap alatt végig lehet járni, de ha közelebről akarjuk megismerni a parkot, akkor napokra és egy kényelmes pár túracipőre van szükség. A park tulajdonképpen Hawaii maig működő, Kilauea nevű vulkánját foglalja magában.

BÖLÉNYEK az országúton

Írta és fényképezte: Dr. Bankovics Attila

Erősen lecsökkent a bölények száma a „Vadnyugaton” is. Az itteni nyílt térségeken élő, úgynevezett „préribölény” azonban néhány helyen szerencsére túlélte a pusztítást. A megszárlás eredményeként az Egyesült Államok területén egykor szinte mindenfelé előforduló bölény elterjedési területe mindössze kilenc kisebb térségre zsugorodott. Ezek egyike a Sziklás-hegység vonulatában található hírneves Yellowstone Nemzeti Park, a világ elsőként létrehozott nemzeti parkja. Ide látogatunk majd el, de előtte tekintsük át, milyen állatok is a bölények!

Bölények és bivalyok

Fontos hogy ismerjük meg a különbséget a két közeli rokonságban álló állatcsoport között, hiszen néha a közbeszédben összetévesztik őket. Bölények vadon Észak-Amerikában és Európában élnek, míg bivalyok Ázsiában és Afrikában. Az állattan két bölényfajt különböztet meg: az európai és az amerikai bölényt. Az első valamilyen hazánk területén, a Kárpát-medencében is élt, ám a civilizáció előretörésével már a középkorban kipusztult. Európában a természetvédelemnek az utolsó pillanatban sikerült megmenteni néhány egye-

det, így kis számban ma is megtalálható például Lengyelországban. A két vadonélő bivalyfaj egyike a vízi bivaly, mely a Himalája déli előhegyeinek térségében él, őse a házi bivalynak. A másik bivalyfaj az afrikai vadászirodalomból is jól ismert kafferbivaly.

Bölények a Yellowstone-ban

A természetvédők Amerikában korán felismerték, hogy végveszélybe került ez faj, ezért már 1907-ben Bölénymentő Állomást létesítettek a Yellowstone Park területén. Az 1952-ig működtetett

Az indiánok
megélhetésének
forrását, az amerikai
bölényt (*Bison bison*)
csaknem kisöpörték az
európai telepések
előretörő seregei.
A közép-nyugati
államokból oly
sikeresen irtották ki a
bölénycsordákat, hogy
az 1800-as évek
második felére már
hírmondójuk sem
maradt.

tenyésztőhelyen más területekről
származó példányok bevonásával
erősítették fel a helyi állományt.
Mindez sikeres volt, s ennek ered-
ményeként szépen megemelkedett
a bölények létszáma. Napjainkban
ismét százas csordákban legelész-
nek a fűvel borított széles folyó-
völgyeken. Még a tűz sem ártott
nekik. 1988 nyarán, amikor a
nemzeti park nagy részét hetekig
tomboló tűz égette fel, 408 nagy-

**A Yellowstone Nemzeti
Parkban a Lamar-völgy
a bölények kedvenc helye**

Buffalo

Érdeemes szót ejtenünk arról is – főként az angolul tanulók kedvéért –, hogy az angol köznyelv, de a szaknyelv is sokszor keveri a bölény és bivaly elnevezést. Az angol nyelv *buffalo* szava egyaránt jelent bölényt és bivalyt is. Ha tehát egy indiánregényben vadbivalyokról olvasunk, nézzük el a könyv írójának vagy fordítójának az óhatatlan tévedést, ha pedig „fokföldi bölényről” hallunk, akkor a *Cape Buffalo*, azaz a kafferbivaly nevét magyarították tévesen. De jó, ha tudjuk, hogy Amerikában nem élnek bivalyok. A szabad természetben ott kizárólag bölények találhatók.

emlős vált a lángok áldozataivá. Míg az elpusztult állatok között 345 vapitiszarvas veszett oda, addig mindössze kilenc bölény lelte halálát a lángokban. A préríbölény ugyanis kerüli a zárt erdőt, a szarvasok viszont inkább erdőlakók, s az égő fenyőerdőkben nagyobb számban váltak a tűz martalékává.

Életkép a mai nemzeti parkban

Ma a Yellowstone-ban járván, a kedvező helyeken egy-kettőre rátalálunk a bölényekre. Augusztusban, amikor ott jártam, a tehének apró borjaikat vezetgették, melyeket májusban hoztak a világra. Némelyik magányos tehénnek éppen

egy bika udvarolt, kitartóan igyekeztén különválasztani kiválasztott párját a csorda többi tagjától. Amikor feltűnt egy grizzlymedve, a bölények nem estek pánikba, csupán kissé átrendeződött a társaság. A természetes ragadozó felőli oldalra néhány erősebb bika került, s ott minden feltűnés nélkül legelésztek tovább, a borjas tehének ennélfogva középre vagy az ellenoldalamra kerültek. Az általam

Az amerikai bölény májusban hozza világra rendszerint egyetlen borját

Más patásokhoz hasonlóan a bölények is szívesen vesznek porfürdőt.

megfigyelt öreg mackó nem is volt olyan félelmetes: minden támadó szándék nélkül ballagott el a bölények mellett, közben gyökereket kapargált ki magának, hogy éhségét csillapítsa. Amint lassan áthaladt a folyó menti prérin, egy óvatlan pillanatban még a kölykeit féltő prérifarkas (coyote) is beleharapott hátuljába. A kanadai darvak sem riadtak meg különösebben a medvétől, de azért éberren figyeltek, amint közelükben cammogott.

Az amerikai bölénynél más tülkös szarvúakhoz hasonlóan a tehén is szarvat visel, bár ez kisebb, mint a hímeké. A bika jóval kifejezettebb púpjáról és busa fejről is felismerhető

Villásszarvú antilop

A villásszarvú antilopnak (*Antilocapra americana*) is kedvelt legelésző helye a bölények által lakott ürmös préri. Ez a patás az amerikai préri jellemző és ritka kérődző állata. Nem áll közeli rokonságban az igazi antilopokkal, önálló családot képvisel. Szarva jellegzetesen kettéágazó, ezzel egyedülálló a tülkös szarvúak világában.

azonban hozzájuk közeledni, mert némelyek kiszámíthatatlanok. Ottlétemkor is felökleltek és súlyosan megsebesítettek egy közel merészkedő turistát. Haláleset is előfordul minden évben.

A Sziklás-hegységben tehát szépen visszaállt a bölényállomány, legalábbis a védett területeken. Természetvédelmi probléma így is van. A túl nagy sűrűségben élő álla-

tokat betegségek veszélyeztethetik. A nemzeti park határain kívül kerülő egyedek is okoznak bajt egyes helyeken. A civilizáció szorításában a védett területek határain belül őrizhető meg az ismét helyreállt, természetes fajösszetételű állatvilág. Beláthatjuk azonban, hogy egy-egy nemzeti park csupán parányi darabját őrzi a bolygónkra jellemző korábbi őstermészetnek.

Nem veszélytelenek!

Az országutakat keresztező, s az utak mentén elidőző, legelésző bölénycsordák sokszor feltartják az autóforgalmat is. Igaz, mindez jó alkalom a turisták számára, hogy fényképezhessék a barna bozontos monstumokat. Óvatosan kell

Az országút mentén legelésző bölények rá sem hederítenek az autókra. Gyakran keresztezik az utakat, és néha hosszabb időre is feltartóztatják a forgalmat.

HUNYADI PARADICSOMA

Ehetett-e Mátyás király paprikás krumplit?

Írta: Barta István

- Remélem, pitypangot nem ettek...

Alma az Édenkertből

A paradicsom és a bibliai Éden neve csak a magyar nyelvben egyezik. A tökéletes, gömbölyű, piros gyümölcsöt még a XX. század elején is Paradicsomalmaként említik.

Bizony, pontosan így semmiképp sem történhetek a dolgok!

Hunyadi Mátyás, a későbbi Mátyás király 1443-ban született, és 1490-ben halt meg. Indulhatott ő portyázásra vagy vadászatra, nemesurakkal vagy magában, lóháton vagy gyalog, még akár tarisznyája is lehetett,

- Nem tudták ezek a régiek, hogy mi a jó! Még hogy krumplit enni zab helyett...

Piros termés, fehérvirág, zöld levél

Paprika nélkül ma már el sem tudnánk képzelni a magyar konyhát!

„Hunyadi Mátyás talán akkora gyerek lehetett, mint Te most, amikor bátyjával együtt hangos patkókopogással kiléptetett a vár vastag, fából ácsolt függőhídján. Néhány napi szünidejüket nemesurak között, erdei portyázással készültek eltölteni. Tarisznyájukban az erdélyi emberek étke, a keményre főzött puliszka, krumpli, hagyma volt becsomagolva, meg néhány paradicsom és paprika is, hogy sikeres vadászat után a sült hús mellé elfogyaszthassák. Még csendes volt reggel a táj, amikor lovaikat a sötét erdők felé fordították...”

Idáig a mese, innen pedig a Te dolgod következik: találd ki, történhetett-e egyáltalán így, ahogy olvastad? (Gondold meg jól, mielőtt elolvasod a megoldást!)

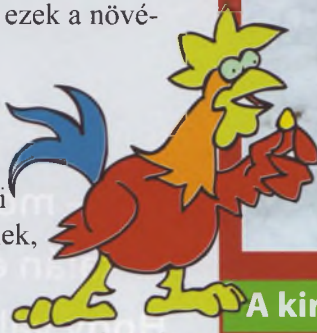
Mirna - Apocriphani

de az említett finomságok nagy részével semmiképp sem tölthette meg a gyomrát.

A puliszka például kukoricadarából készül, ahhoz pedig arra a kukoricára lett volna szükség, amelyet európai ember először Mátyás halála után két évvel láthatott, amikor Kolumbusz felfedezte Amerikát. Mivel a tengeren (óceánon) túlról származott, a népnyelv sokáig tengerinek nevezte ezt a csöves terményt. A kukoricához hasonlóan a paradicsom és a paprika, de még az Erdélyben paszulynak vagy fuszulykának nevezett bab is dél-amerikai növény. Ugyanígy a krumpli, amelynek eleinte (tudatlanságból) a bogyóját is megették, amely pedig mérgező – ennyire ismeretlen volt az Öreg Kontinensen! Azután viszont gyorsan alapvető élelmiszerré vált, háttérbe szorítva az addigi zab- vagy köleskását. Ma már el sem tudjuk képzelni, mit is ennénk, ha ezek a növények nem lennének!

Hiába hát a híres király mesés gazdagsága, egy jó paprikás krumplit mégsem tudott enni. A felsorolt étek közül tarisznyájában, mint a népdalbeli szegény legénynek,

egyedül a hagyma lapulhatott, amely már az ő idejében is megtermett nálunk...

A király pulykája

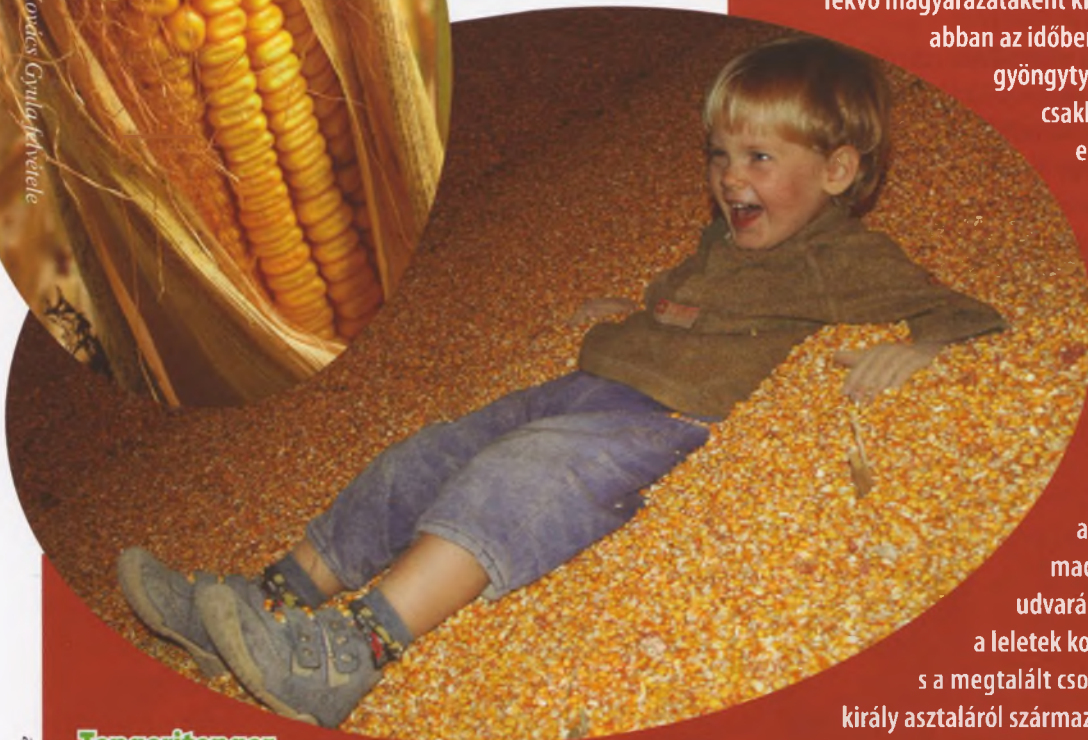
A korabeli krónikákból megtudhatjuk, hogy Mátyás király pulykát kapott Milánóból, s hogy a pulyka a reneszánsz korban igen nagy ritkaságnak számított. De hogy is van ez? Hiszen a pulykának is Amerika az őshazája! A rejtély kézenfekvő magyarázataként kínálkozna, hogy pulykának abban az időben az Afrikából származó gyöngytyúkot nevezték. Igen ám, csak hogy a budai ásatások során előkerült csontok valóban pulykától, s nem gyöngytyúktól származnak! Két eset lehetséges tehát. Az egyik, hogy a pulykát a vikingek hozták Európába, akik még Kolumbusz előtt jártak ott, s a Földközi-tengeren is kereskedtek, elvben akár így is kerülhetett a madár Itáliába, s onnan Mátyás udvarába. A másik lehetőség, hogy a leletek kormeghatározása pontatlan, s a megtalált csontok nem is az igazságos király asztaláról származnak. Néhány évtizeddel később ugyanis már valóban készülhetett pulykasült a budai udvarban: az újvilágból származó madarat (a törökbúzának is nevezett kukoricával együtt) a törökök terjesztették el Európában, amire angol neve – turkey – is utal.

Csábor György felvétele

Kovács Gyula felvétele

Barta István felvétele

Tengeritenger

A kukoricát tengerentúli származása miatt hívják tengerinek is, törökbúzának pedig azért, mert a török uralom idején terjedt el Magyarországon

AZ ÚJVILÁG VIRÁGAI

Amerikai dísznövények
az ablakpárkányon

Írta: Barta István

Fiar Sándor felvétele

– Nahát, milyen szép!
Akár a karácsonyfadíszek!

Ha tősgyökeres amerikai dísznövényekről beszélünk, valójában a kaktuszokkal kellene kezdeni a sort, róluk azonban Ablakpárkány-sorozatunk egy korábbi részében már részletesen esett szó. Most tehát olyanok következzenek, akik eddig még nem szerepeltek!

Fukszia

Bár a kistermetű bokorra cseperedő fuksziának vörös a virága, nevét mégsem a rókáról (németül: Fuchs) kapta, hanem egy német botanikusról. Dél-Amerikából csak kétszáz éve került Európába, szerencsésül pedig csak az utóbbi évtizedekben emelte magasra. Ekkor vált népszerű dísznövénné. Kedveltségének alapja a viszonylag könnyű tartás, a szokatlan felépítésű, csüngő virágok szépsége, no meg a számtalan szín- és formaváltozat. Ha

olyan helyet találsz számára, amely világos, de csak kevés közvetlen napsütést kap, ha tápanyagban gazdag földbe ülteted, és nem felejtet el megöntözni időnként, akkor nálad is szépen növekedik majd, és sorra bontja tartós virágait. Tavasszal vágd vissza a túlnyúlt hajtásokat, és ültesd át! Így egészen ősziig számíthatsz a virágzásra. Az őszi lehűlésig akár a kertben vagy erkélyen is tartható. Szaporítása történhet dugványozással (vágd le a levelek többségét, hogy ne párologtasson túl sokat a gyökértelen dugvány) vagy magvetéssel (a magokat akár a Te növényed is megteremheti).

Broméliák

A növényvilág egyik legérdekesebb társasága a broméliáké. A nemzetség mindössze 50 fajt számlál, de a broméliafélék családja sokkal népesebb,

Az ananász is bromélia!

Ha a zöldségesnél vásárolsz egy szép, érett, egészséges ananászt, akkor saját magad is szert tehetsz egy broméliára. Vágd le a gyümölcs tetejéről a levélüstököt kb. egy centiméternyi hússal együtt (a gyümölcs nagyját nyugodtan edd meg!). Tördeld le a torzsáról körben a húst, hogy ne rothadjon meg, és az így nyert „dugványt” ültess homokos virágföldbe. Párás környezetben a torzsa gyökereket nevel, és a levelek is hajtani kezdenek. Nem az ananász a legszebb bromélia, de ez a legkönnyebben szaporítható, és ennek a legizletesebb a termése.

2900 tagja van. Ott élnek az esőerdőkben a mohos ágakon, és a réteken, szárazabb vidékeken a talajon is. Még húsevő fajok is vannak köztük. Gyakran feltűnően csavarodott tölevélrózsájukról könnyen felismerhetők. Legérdekesebb talán a szakállbromélia (Tillandsia), amely a villanyvezetékeken is megél, sőt hatalmas szövevényyé fejlődik. Sokuk kardszerű, egye-

Szakállvirág

A szakálltillandsiának nincs gyökere, a nedvességet a levegőből veszi fel. Ha elég párás a levegő, akár a villanydróton is megél.

nes levele tüskékkel szegélyezett. Fontos szerepet töltenek be az erdők életében, mert a levelek közötti ciszternában megrekedő esővíz számtalan állat élettere. Itt szaporodik több csiga-, rovar- és békafaj. Majmok és madarak is gyakran isznak belőle. A bromélia

virágait közben beporozzák a körülötte sürgölődő állatok. A legtöbb bromélia szobában is nevelhető. Akár változatos gyűjteményt is össze lehet állítani belőlük. Ötletekért pedig elég a Fűvészkert kifejezetten számukra fenntartott üvegházába elmenned.

Amazonasi tündérrózsza

A természetfilmekben gyakran megjelenik egy furcsa növény; az amazonasi vagy Viktória-tündérrózsza. Ez a faj hasonlóan él a mi tündérrózsáinkhoz, csak a melegben nagyobbra nő. Sokkal nagyobbra! A vastag levelek akár a három méteres átmérőt is elérik, és elbírnak egy kisebb gyereket is. Na, ilyen nem tudsz a párkányon nevelni, de megnézheted a Fűvészkertben vagy az Állatkertben. Figyeld meg a magasra felhajló peremet, amely megvédi a levelet a hullámok vizétől, és az elrettentő tüskéket, amelyek távol tartják a mindig éhes növényevő halakat. Virágai is méltóak a

Levelek közt kicsi tó

A nyílméregbékák a broméliák tölcserébe rakják petéiket, így ebihalaik a ragadozóktól hemzsegő folyó helyett biztonságban fejlődhetnek a fa tetején.

hatalmas levelekhez: 30-40 cm átmérőjűek. Az első éjszaka fehérek a szirmok, reggelre becsukódnak. Második este rózsaszínen nyílnak újra, majd hajnalban elszüllyednek.

Szobafenyő

A szobafenyő az Araucariák csoportjába tartozó növény. Ez az ősi

Levéltutaj

Az amazonasi tündérrózsza felhajló peremű levelei elbírnak egy gyereket.

Inkaliliom

Ha elsőre nem tudod hova tenni ezt a növényt, akkor sétálj el a legközelebbi virágboltig. Ott az év minden szakában láthatod a pettyes levelű, változatos színű liliomféléket (latinul *Alstromelia*, így is ismerik). A kertészeti katalógusokban több fajtájának hagymáját lehet megrendelni vagy megvásárolni, és más hagymás növényekhez hasonlóan felnevelni. A virágok tartósak, és gyönyörű szépek, ráadásul a növény nagyobb cserépben vagy dézsában is megél.

Ne vedd be a maszlagot!

Arra mondják, hogy "beveszi a maszlagot", aki hagyja magát hazug dumával kábítani. A hallucinogén hatásáról ismert csattanó maszlag nagyobb virágú, szépséges rokona az angyaltrombita. Népszerű kerti dísznövény, gyönyörködteti a szemet és bódító az illata, de minden része mérgező!

Mirtse Áron felvétele

Földimogyoró

Ez a növény is Dél-Amerikából származik, de mit kereshetne az ablakpárkányon? Nem is gondolnád, milyen sokat! Ha tavasszal megvásárolod a kertészeti szaktoltokban zacskóban kapható vető-földimogyorókat, akkor csak el kell ültetned őket a csomagolás

nemzetség csak a déli féltekén maradt fenn, ott is csak néhány elszigetelt állományban. Pedig valaha, a dinoszauruszok idején, hatalmas erdőségeket alkottak, fajok százaival! Amikor a szobában fejlődnek szép, emeltekbe rendeződött ágörvei, gondoldj a növény dicsőséges múltjára is. Fenyőtűszerű levelei az egyenes, kissé lehajló ágakon körben helyezkednek el. Az ágak elágazásai is szép szabályosak, mintha nem is növényről, hanem valami számítógép alkotta térbeli képletről lenne szó. Lassan növekszik, de mivel ellenálló, nagyra nőhet cserépben is. Sokszor lehet találkozni a lakásokat kinőtt, természetes példányaival templomokban, középületekben.

leírtak szerint, és a mogyorókból pillangós növénykékké fejlődnek. Látszólag közönséges növényed először akkor kezd furcsán viselkedni, amikor a virágok megporzódnak. A kis terméskeké ugyanis a földbe fűródnek, és ott érnek meg. Izgalmas kívánni az őszt, amikor kiderül, hogy mennyit termelt a földimogyoró. Egyetlen tő akár egy bögrényi nyers mogyorót is adhat, de persze már akkor is kihúzhatod magad, ha csak egyetlen saját termelésű mogyorót találsz a növény alatt. Végül is nem mindenki termel mifelénk földimogyorót!

Szobafenyő, szoba nélkül
A négy fal között ekkorára nem fejlődik, de a lakást azért kinőheti!

Az óperenciás ÚTTESTEN is túl...

A békák igazán tömeges vándorlására tavasszal, a párzási időszakban kerül sor, de kisebb mértékű vonulásuk megfigyelhető ősszel is, amikor a telelőhelyeket keresik. Az útjukat keresztező autóúton sokat elgázolnak közülük, ezért a természetvédők sokszor vödrökkel cipelik őket egyik oldalról a másikra. Persze nem lehet minden breki mellé egy gumicsizmás „jótündért” állítani: az igazi megoldás a békaalagút!

Mire jók a békaalagutak?

Két csiga beszélget. Az egyik vágyakozva felsóhajt:

– De jó lenne egyszer átjutni az út túloldalára!

Mire a másik lemondóan legyint:

– Ugyan már... Oda születni kell!

Hogy mi is az a békaalagút? A nevéből nem nehéz kitalálni: föld alatti folyosó, amely az aszfaltozott út alatt átvezet a túloldalra, és biztonságosan átkelhetnek rajta a vándorló kétélűek. Ez így egyszerűen hangzik, de van pár bökkenő. Például az, hogy a békák nem tudnak olvasni, és nem ismerik a jelzőtáblákat sem. Honnan tudják, hogy hol találják meg az átjárót?

Ha én béka volnék...

Ahhoz, hogy az alagút elérje célját, vagyis a békák ténylegesen használatba is vegyék, meg kell tanulni békafejjel gondolkodni. Mindenekelőtt ki kell figyelni,

merre vezetnek az évek hosszú során át használt vándorutak, és ennek megfelelően kell megválasztani az alagút helyét. Több alagutat is kell építeni, egymástól 200-250 méterre (ez kb. két foci-pálya hosszának felel meg), és közéjük terelőfalat kell építeni. A béka nem tud átmászni a falon, így elindul az út mentén, és előbb-utóbb eléri az alagutat, amely nem más, mint egy betoncső, amelyet az úttest alatt beáznak a földbe.

Ne világíts, inkább locsolj!

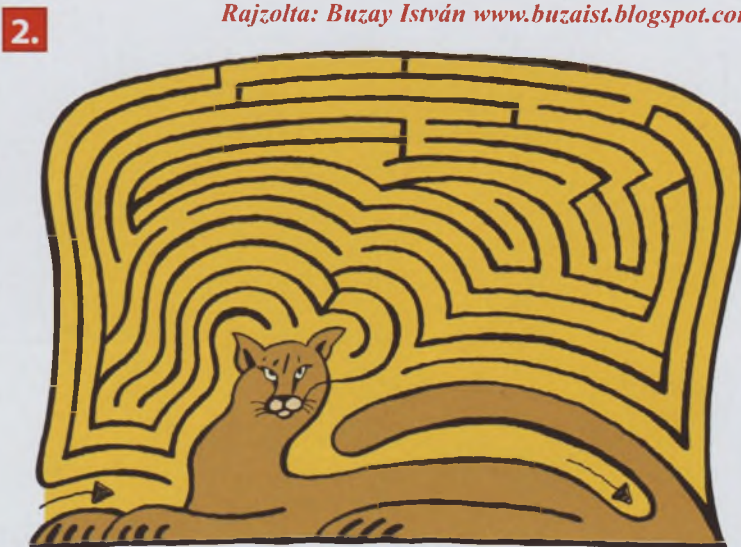
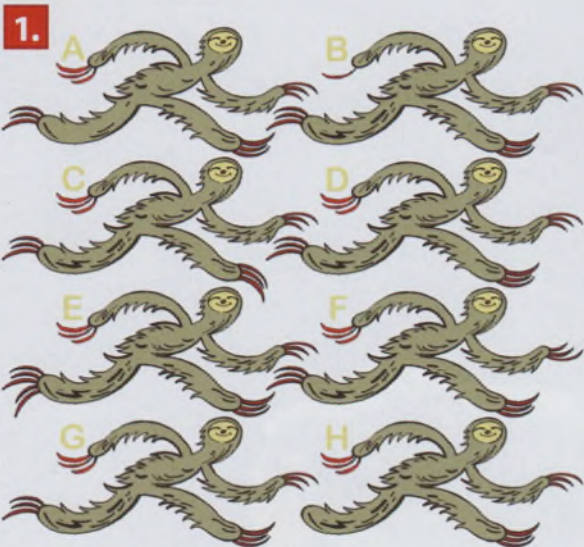
De mi kell, és mi nem kell ahhoz, hogy a békák bemásszanak egy

ilyen hosszú, sötét alagútba? Amire nincs szükség, az a lámpa: a békák általában éjszaka vándorolnak, és egyáltalán nem zavarja őket a sötétség. Annál inkább fontos a nedvesség. Békaalagútnak legjobban az egy méter átmérőjű cső vált be, amelyiknek az aljára földet szórnak. Ha nincs az alján föld, akkor a tapasztalatok szerint az alagút levegője túl száraz, ami a békáknak nem kedvez. Szükség esetén a talajt a folyosó alján nedvesíteni is tanácsos. A nagyobb átmérőjű csövek is azért kevésbé jók, mert nem marad elég páras bennük a levegő.

Ahová születni kell

Az alagúton nemcsak a békák, hanem a kisemlősök, például a rágcsálók, a sünök, vagy akár a rókák is átkelhetnek az út túloldalára. De még a csigák is megkapják a lehetőséget arra, hogy eljussanak abba a csodálatos, távoli világba, ahova a vicc szerint születni kell...

1. Melyik két lajhár teljesen egyforma?
2. Keresd meg a labirintuson átvezető helyes utat!
3. Párosítsd az ábrákat! Melyik hatnak nincs párja?
4. Kösd össze a számokat 1-52-ig. Hogy hívják a papagájt?
5. A felső szám mindig az alatta lévő két szám összege. Töltsd ki a számpiramis üres mezőit!

Madaras faliórát nyerhetsz!

Küldd el a 4-es számú (papagájos) rejtvény megfejtését szerkesztőségünk címére, és megnyerheted a képen látható, minden órában más madár hangján megszólaló faliórát!

A Kookoo faliórák kizárólagos forgalmazója a Békássy és Békássy Bt. 1025 Budapest, Kapy utca 41/a, tel: (1) 275 9548, mobil: (30) 919 3244, e-mail: kookoo@kookoo.hu

Játssz velünk és nyerj!

NYEREMÉNYJÁTÉK-SZELVÉNY

(Ne felejtse el a hátoldalon az adatait kitölteni!)

Ha a következő kérdésekre helyesen válaszolsz, megnyerheted az itt látható játékaikat valamelyikét. Ha most nem volt szerencséd, megvásárolhatod őket a Budapesti Állatkert ajándékboltjában!

1. Melyik hüllő tud a víz színén szaladni?
2. Mivel közömbösíti az arapapagáj a táplálékában levő mérget?
3. Hol fejlődnek a nyílméregbékák lárvái?
4. Van-e szarva a nőtényi bölénynek?
5. Melyik madár tud hátrafelé repülni?

Hibaigazítás

A Süni előző számában olvasható „Élmények vására” című interjúból technikai hiba miatt kimaradt néhány sor. A hiányzó szöveg a következő: Ha már úgyis arra jártam... – A munkám ugyan csak néhány szűkebb területre korlátozódott, de a saját kedvtelésemmel mindig beutaztam az adott környék nemzeti parkjait, szigeteit stb.

Interjúalanyunktól és olvasóinktól elnézést kérünk.

NYERJ ÁLLATOT MAGADNAK!

1.
2.
3.
4.
5.

NEKED VAN MÁR MOSÓMEDVÉD?

1. Hol van a mosómedve eredeti hazája?
.....
2. Kik házasították az alpákat?
.....
3. Hol rejtőzik el a prairiekutya az ellenségei elől?
.....

RAJZOLD LE!

Mit teszel Te magad a környezeted védelméért?
(A rajzot kérjük mellékelni!)
az Albatrosz Gyermekkönyv-Nagykereskedés
ajándékát nyerheted

-
-
-

Beküldési határidő: 2010. október 23

MEGRENDELŐSZELVÉNY

TAKARÍTSON MEG 16%-OT, VAGY AKÁR 20%-OT!

Ha ezen szelvényen igényli a **Vadon** magazint, vagy a **Süni** magazint, akkor 16%-kal, esetleg **20%-kal olcsóbban** juthat lapjaihoz, mintha az újságárusoknál vásárolná meg.

Adatait titkosan kezeljük.

A lapo(ka)t kedvezményezettje címére is átirányíthatja.

Lepje meg családtagjait, barátait a **Vadon** és a **Süni** magazin nyújtotta kalandokkal!

Kérem, küldjék a **Süni** magazint egy éven át példányban

(díj: 2010 Ft/év példányonként, kedvezmény 16%)

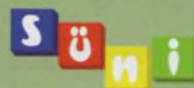
Kérem, küldjék a **Vadon** magazint egy éven át példányban

(díj: 2010 Ft/év példányonként, kedvezmény 16%)

Kérem, küldjék a **Süni** és a **Vadon** magazint egy éven át példányban

(díj: 3810 Ft/év példányonként, kedvezmény 20%)

(Az adatokat a szelvény tülso oldalán kell kitölteni)

NYEREMÉNYJÁTÉK-SZELVÉNY

NYERJ ÁLLATOT MAGADNAK!

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Kedvenc állatom:

ÁLLATKERTI NEVELŐSZÜLŐ LEHETSZ

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Hol vásároltam a Sünit?

előfizettem

újságárusnál

egyéb helyen

TE MIT TESZEL A TERMÉSZETÉRT?

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Melyik cikk tetszett a legjobban?

Beküldési határidő: 2010. október 23.

Neked van már mosómedvéd?

Ha nincs, most nyerhetsz egyet!

Ha jól válaszolsz az alábbi kérdésekre, kis szerencsével nevelőszülője lehetsz a képeken látható állatok egyikének. Haza ugyan nem viheted, de a Budapest Állatkertben meglátogathatod. Kapsz névre szóló, díszes oklevelet, életrajzi lapot az állat adataival, meghívást évente kétszer az Állatkerti Nevelőszülők Találkozójára, valamint állatkerti nevelőszülő-kártyát, mely 10% kedvezményt biztosít az Állatkerti Ajándékboltban.

MATYI

MISKA

VIDOR

1. Hol van a mosómedve eredeti hazája?

2. Kik házasították az alpakát?

3. Hol rejtőzik el a prérikutya az ellenségei elől?

Ha most nem volt szerencséd, akkor is örökbefogadhatod az Állatkert bármelyik állatát. Az örökbefogadás ajándéknak is kiváló: így bármilyen alkalomra meglepheted barátaidat, rokonaidat egy valódi oroslánával vagy elefánttal, de akár lajhárral, pávával, csacsival vagy majommal is (a nevelőszülő és fogadott „gyereke” közti bármilyen hasonlóság csak a véletlen műve lehet)! Iskolák, óvodák, osztályok, klubok is örökbefogadhatnak. Minden támogatónk neve egy éven keresztül olvasható az Állatkertben elhelyezett tablón és az Alapítvány hon-lapján. Az örökbefogadásról bővebb információkat a www.allatkerti-alapitvany.hu címen olvashattok, vagy érdeklődjetek a 363-3701-es telefonszámon.

(NY)EREDMÉNYHIRDETÉS

Az Állatkerti Ajándékbolt ajándékát nyerték:

Árvai Evelin (Hernádnémeti), Berényi Lili Nóra (Budapest), Horváth Lili és Panni (Szentendre), Kelemen Máté (Budapest), Majzik Tamás (Budapest), Nagy Sára (Dunapataj), Németh Krisztina (Velençe), Schneller Bence András (Budapest), Suska András Nimród (Szentendre), Zlinszki Gréta (Tiszaöldvár)

Állatkerti nevelőszülők lettek:

Inotay Tekla Dorka (Telki), Nagy Kitti (Budapest), Novák Domonkos (Budapest)

Az Albatrosz Gyermekkönyv-nagykereskedés ajándékát nyerték:

Havas Lili és Anna (Budapest), Gyöngyösi Judit (Sopron), Samu Bori (Budakeszi), Szabó Máté Bendegúz és Szabó Gergő Barnabás (Budapest), Szabó Szilveszter Márk (Rum)

Befizető neve (intézmény esetén a kapcsolattartó neve is):

Levélcíme:

Telefonszáma:

Kedvezményezett neve (ha nem azonos a befizetővel):

Lakcíme:

Dátum: Aláírás:

Köszönjük, hogy előfizetésével munkánkat támogatja!

Előfizetési kérdéseire szívesen válaszolunk a (36-1) 266-5449 telefonszámon.

Kérjük a kupont olvashatóan kitöltve küldje vissza a Süni és Vadon magazinok szerkesztőségének címére: **1242 Budapest, Pf. 455.**

E-mail: szerk@vadon.hu
A magazinokat csak a pártoló tagsági díj beérkezése után tudjuk biztosítani.

A díjak csak belföldi kézbesítésre érvényesek.

Látszik, hogy kipihentétek magatokat a nyáron, mert ismét tömérdek gyönyörű rajzot kaptunk. Néhányan újra meg újra kiemelkedő alkotásokkal örvendeztetnek meg. Minden alkalommal külön jutalmat küldeni sajnos nem tudunk nekik, de ha van kedvük még rajzolni csak az öröm kedvéért, mindig szívesen fogadjuk!

„Rajzomról a békacsalád
Kedvesen mosolyog le rád.
Óvd őket, mint én,
Tegyél túlélésükért!”
Ezt a versikét **Gyöngyösi Judit** írta. A soproni kislány rajzán láthatjuk is Béka Bélát és Béka Bellát, a szülőket, Béka Barbit és Béka Balázst, a gyerekeket, a legkisebb, Béka Baba pedig egy kis ebihal, akváriumbölcsőben. Gratulálunk, nagyon bűbajos és szellemes!

Samu Bori
Budakesziről az
Északi-sark olvadó
jegéért aggódik,
de a rászoruló

emberekre is gondol: azt rajzolta le, amint ruhákat visz az iskolai gyűjtőakcióra. Vásárláskor nem kér zacskót, mert Anyukája hátizsákjába minden befér, és azt is megírta nekünk, hogy a kertjükbe beköltözött egy süni.

A hatéves **Havas Anna** és kishúga, a négy és fél éves **Lili** a rákosligeti Bóbita Óvodába járnak. Szép, színes krétarajzaikból kiderül, hogy nemcsak a szemetet szedik össze és a madarakat etetik, de arra is odafigyelnek, hogy milyen papírra rajzoljanak.

Két fiútestvértől is kaptunk rajzos levelet. **Szabó Gergő Barnabás** és **Szabó Máté Bendegúz** Budapesten lakik. Máté rajzán a szelektív hulladékgyűjtés látható, Gergő pedig az esővíz gyűjtését, a komposztálást és a kerékpáros közlekedést tartja fontosnak a környezet érdekében.

Szabó Szilveszter Márk öt éves, és a rumi óvodába jár. Azt örökítette meg rajzán, amint éppen fát ültet Apával.

Ezúttal is szeretnénk „versenyen kívül” külön köszönetet mondani néhány tőrszólvasónknak a sok gyönyörű rajzért, amelyeket rendszeresen kapunk tőlük.

Szikula Enikő Röszkéről számtalan szép képpel örvendeztetett már meg bennünket: ezúttal a természetes élőhelyek aggasztó szűkülését választotta témájául.

Horváth Réka Bárdudvarnokról legutóbb azt örökítette meg, amint a csigáknak segít eső után az úttesten átkelni, most pedig az erdőtüzek megelőzésére hívja fel a figyelmet.

Gendúr Liliána, aszódi leány fáulttést, szemétszedést és kerékpározást ábrázolt legújabb rajzán.

VALAMI AMERIKA!

Újvilági állatok a Budapesti Állatkertben

Az elmúlt években több olyan állatbemutató is nyílt az Állatkertben, amely egy bizonyos földrajzi régió élővilágából ad ízelítőt. Létrejött az új afrikai szavannakomplexum, van már Indonézia-bemutató, Ausztrália- és Madagaszkár-ház. Amerikáról viszonylag kevés szó esett, pedig az Újvilágot is számos faj képviseli a Városligetben.

László Melinda felvétele a Süni magazin és a Budapesti Állatkert közös fotópályázatának anyagából

Számos olyan lakója is van az Állatkertnek, amelyet eurázsiai fajként ismerünk, pedig valójában éppen úgy előfordulnak az Újvilágban is. Tipikusan ilyenek például az Északi-sarkkör állatai: jegesmedvével vagy hóbagollyal

Az arapapagájok az Állatkert élénk színeit képezik – a szó legszorosabb értelmében. Lábaikat kézként használják, s erős csőrükkel képesek feltörni a csonthéjas terméseket. Mivel ezek általában ciánt tartalmaznak, eredeti élőhelyükön, Dél-Amerikában a papagájok rendszeresen fogyasztanak agyagot, hogy a mérget közömbösítsék.

Mivel a fókák nem a szárazföldön, hanem elsősorban a tengerben élnek, az embernek sokszor eszébe sem jut valamelyik földrészhez kapcsolni őket. Pedig nekik is megvan a maguk hazája, a partvidék, amelynek mentén halásznak, ahol pihennek, s ahol utódaikat is nevelik. Az Állatkertben látható oroszlánfókák például Kaliforniából származnak. Az oroszlánfókák a fülesfókák közé tartoznak, amelyek ügyesen mozognak a szárazon is – erről magad is meggyőződhetsz az állatkerti fókabemutatón!

például egyaránt találkozhat az utazó Skandináviában, Grönlandon vagy Alaszkában. A sarki jégsapkán akár egy adott jegesmackó is átsétálhat egyik kontinens felségterületéről a másikra!

Nem véletlenül hívják társas préríkuyának, ez a rágcsáló valóban roppantul szereti a társaságot, mint ahogy az a képen is látható. A füves préríken csoportosan él, kiterjedt föld alatti járatokat, valóságos városokat építve.

Bödörné Dormán Erika felvétele a Süni magazin és a Budapesti Állatkert közös fotópályázatának anyagából

Varró Zsuzsa felvétele a Süni és a Budapesti Állatkert közös fotópályázatának anyagából

Nicsak, itt van Piroska és a farkas! De valami nincs rendben: a mesében a farkas fekete volt, itt pedig fehér! Míg az európai ordasok szürkés színűek, addig Amerikában találkozhatunk fekete és fehér farkasokkal is. A Budapesti Állatkertben is látható fehér tundrafarkas az alaszakai hómezőkön él, míg a fekete nem képvisel önálló fajt, hanem a kanadai erdőségeken élő timber-farkas színváltozata (a timber szó farönköt vagy fenyőerdőt jelent).

Medvék innen, farkasok onnan

Vannak aztán olyan állatok is, amelyek mindkét földrészen előfordulnak ugyan, de az eurázsiai és az amerikai példányok külön alfajt képviselnek, és ránézésre is különböznek egymástól többé-kevésbé. A barna medvének például a Budapesti Állatkertben korábban az

észak-amerikai alfaját láthatta a közönség, amelyet szürkés bundája miatt grizzly néven ismernek a vadnyugati regények olvasói. A Kert jelenlegi mackói az európai, illetve a szíriai alfajt képviselik. A farkas szintén megtalálható az egész északi félgömbön, s alfajainak sokszínű kavalkádjából Pesten a sarkvidéki fehér farkast veheti szemügyre a

Kovács Gyula felvétele

A karolinai réce egyike a világ legtarkább kacsáinak. Persze csak a gácsér ilyen színes, a tojó szerényebb, szürkés tollazatot visel.

látogató. Ezek a farkasok csak felnőtt korukban viselnek hófehér bundát: amikor megszületnek, testüket szürkésbarna kölyökszőrzet borítja, amelyet lassanként, az ivarérettségük elérésére váltanak le végleges, felnőttkori ruhájukra.

Vén, mint egy krokodil

Amerikai származású Állatkertünk legöregebb lakója is: ő *Samu*, a Mississippi-alligátor. Már a szüleid, de talán még a nagyszüleid is láthatták gyerekkorukban, hiszen jócskán elmúlt már fél évszázados. Akkor még a Pálmaház végében, abban a félkör alakú csarnokban élt, ahol ma kávéház és cukrászda üzemel. Jelenlegi otthona is a Pálmaházban van, az egyik oldal-szárnyban. Medencéjét valamivel fiatalabb, de már szintén elég koros párjával, *Alival* osztja meg, aki egykor egy magán-hüllőbarát kedvence volt, s gazdája halála után került az Állatkertbe, harminc évvel ezelőtt.

Amazónia a Pálmaházban

Nem kell elhagyni a Pálmaházat ahhoz, hogy újabb amerikai állatokkal akad össze, ezúttal az amazonasi őserdőkől. Némelyikkel még testközelből is megismerkedhetsz, ugyanis sem a parányi tamarinokat, sem a hatalmas zöld

Dél-Amerika Budapesten

A legtöbb újvilági állatot egy helyen az Állatkert Dél-Amerika részlegében láthatod. Itt közös kifutóban éldegélnek a békés növényevők: a nagy marák és még nagyobb vízidisznök, valamint az alpakák, sőt, a tapírok is. Közvetlen mellette egyik oldalt a tengerimalacok városa terül el, a másik oldalon pedig az a hatalmas, boltíves röpde, amely mókusmajmoknak és arapapagájoknak ad otthont, s amelynek alagsorában az állatok téli szállása kapott helyet. Továbbhaladva, a Bagolyvár romépületében vízparti kisragadozókat ismerhetsz meg: a mosómedve Észak-Amerikában, míg az őserdei kutya a déli kontinensfélen él.

leguánokat, de bármilyen meglepő, még a boákat, avagy más néven bálványkigyókat sem választja el rács vagy üveg a közönségtől – egymástól azért igen, különben az apró majmocskák hamar az óriáskigyók gyomrába vándorolnának. Az emberrel szemben azonban ezek a szelíd, fogságban nevelt hullók barátságosan viselkednek. Nem úgy, mint az ugyancsak amerikai származású csörgőkigyók, amelyeket az Állatkert túlsó végében, a Mérgezházban láthatsz! Ezekhez még a gondozók sem nyúlhatnak be, és gondozásuk többszörös óvintézkedések mellett történik.

A mosómedve az állatkerti látogatók egyik kedvence, mert sok emberszerű tulajdonsága van: képes két lábra állni, a kezébe fogni tárgyakat, és pofájának jellegzetes mintázata miatt úgy fest, mint egy kis álarcos bandita – de a vidám, szeretnivaló fajtából. Hazájában, Észak-Amerikában is sok rajongója van, de haragosa is bőven, mert sok borsot tör a gazdák orra alá. Ennél is nagyobb baj viszont, hogy Európába is betelepítették, ahol semmi keresnivalója a vadonban.

A kis mókusmajmot más néven halálfejes majmocskának is nevezik, utalva arcának jellegzetes mintázatára, a fehérrel szegélyezett nagy, fekete szemekre. Ez a név az állat német elnevezésének (Totenkopffäffchen) tükörfordítása, míg a másik, a mókusmajom az angoltól származik (squirrel monkey), és a mókusnál nem sokkal nagyobb méretre utal. Nem csoda, hogy ez lett végül a népszerűbb, hiszen mégiscsak kedvesebb, jobban illik egy ilyen mókás majmocskához.

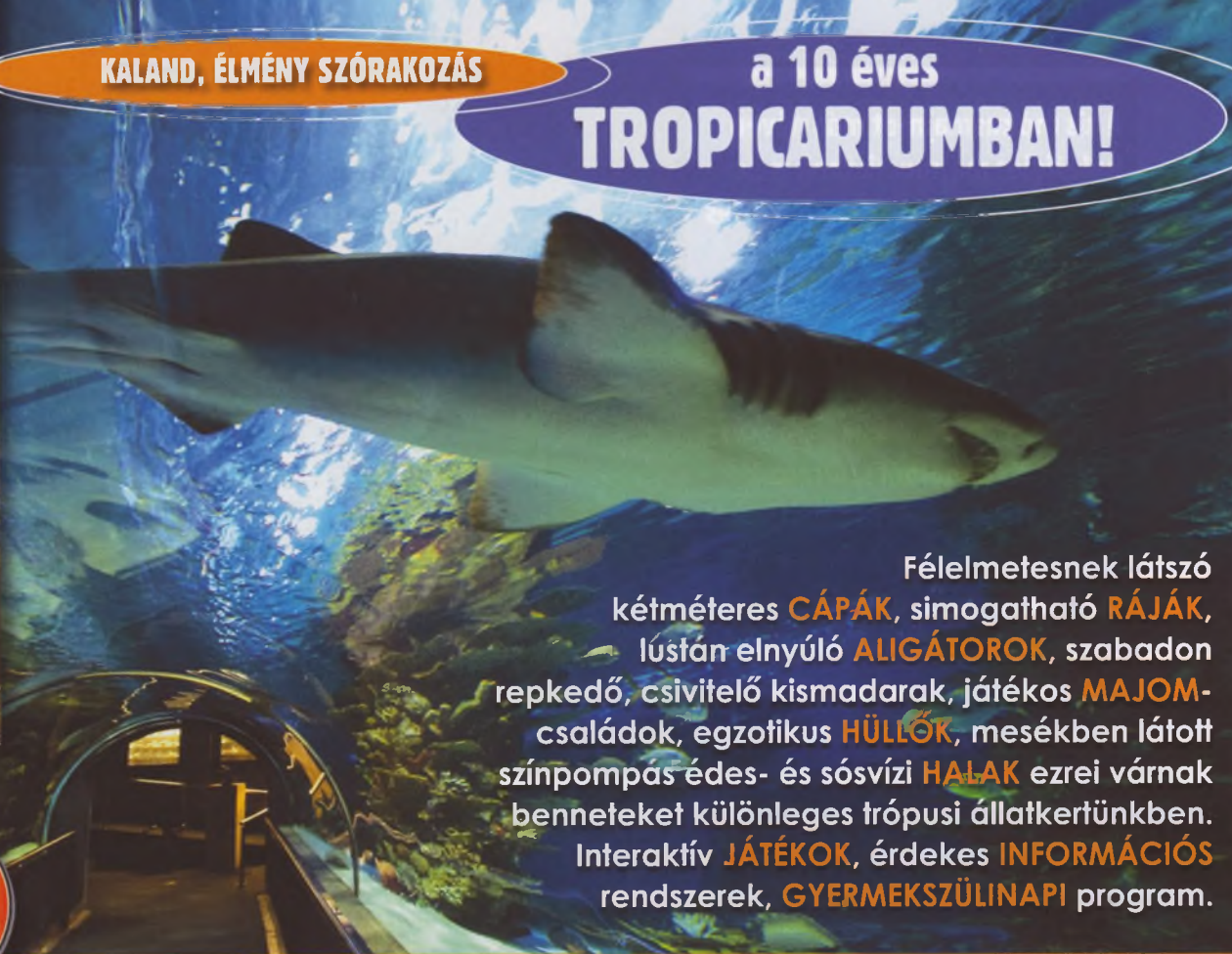
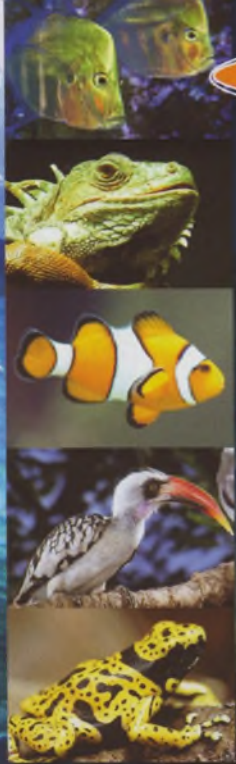
Kovács Gyula felvétele

Kocsó Tímea felvétele a Süni magazin és a Budapesti Állatkert közös fotópályázatának anyagából

KALAND, ÉLMÉNY SZÓRAKOZÁS

a 10 éves
TROPICARIUMBAN!

Félelmetesnek látszó kétméteres **CÁPÁK**, simogatható **RÁJÁK**, lústán elnyúló **ALIGÁTOROK**, szabadon repkedő, csivitelő kismadarak, játékos **MAJOM**-családok, egzotikus **HÜLLŐK**, mesékben látott színpompás édes- és sósvízi **HALAK** ezrei várnak benneteket különleges trópusi állatkertünkben. Interaktív **JÁTÉKOK**, érdekes **INFORMÁCIÓS** rendszerek, **GYERMEKSZÜLINAPI** program.

Bővebb infó: www.tropicarium.hu

1222 Budapest, Nagytétényi út 37-43./ Campona Bevásárlóközpont

Búcsú a madárhangok doktorától

Dr. Ország Mihály (1930-2010)

Ha zimankós téli estéken felcsendül a szobámban a madárdal, Miska bátyámra gondolok. A tavaszt idéző trillák ugyanis a hangszóróból áradnak, a lemezről, amelyre Dr. Ország Mihály, a Budapesti Állatkert egykori tudományos főmunkatársa összegyűjtötte Magyarorszag madárhangjait. De nemcsak a madarakét: a békakórustól a tücsökzenén át a szarvasbögésig a természet számtalan hangja szerepel a *Magyar Nemzeti Állathangtárban*, amelynek összeállításán egész életében munkálkodott.

Egyben a társállattartás kultúrájának hazai megteremtőinek egyike volt abban az időben, amikor a két-

éltűek, hüllők vagy a kisemlősök kedvelői még szinte teljes sötétben tapogatóztak. Csillogó szemekkel ittuk a szavait, ha előadást tartott a TIT Terrarista Körében, amelynek első elnöke volt.

Úgy jártunk fel belvárosi lakására, a számtalan kisebb-nagyobb kilitka, röpde, terrárium, medence és üvegtartály közé, mint a tudás feneketlen kútjához, ő pedig úgy beszélt velünk, rövidnadrágos, gumicsizmás iskolásfiúkkal, mint ha hozzá hasonló tudású terepi kutatók volnánk. „Mindent lehet, de krokodilt, azt nem!” című könyve nem hiányozhatott egyetlen állatbarát könyvespolcáról sem, a Süni olvasói pedig gyakran találkoztak írásaival, melyekben fergeteges

humorba csomagolva adott át mérhetetlen tapasztalatokat.

A jól ismert derű csillant fel szavaiban akkor is, amikor néhány évvel ezelőtt interjút készítettem vele lapunk számára, holott akkor már súlyos betegséggel küzdött, és látását veszítve dolgozott tovább fáradhatatlanul a füttyök, trillák, csicsergések elemzésén, rendszerezésén. Az állathangok doktora az idén ősszel már odafönről hallgatja a vonuló darvak krúgatását, de szelleme ott él minden szobában, ahol zimankós téli estéken felcsendül a hangszóróból a madárdal.

Mirtse Áron

FOLYÓ MELLETT nem jó lakni?

„Erdő mellett nem jó lakni” – tartja a régi dalocska, de mit szóljon akkor az, akinek folyó mellett van a tanyája? A Sünit és Laptársát, a Vadon magazint kiadó Göncöl Alapítvány váci székháza közvetlenül a Duna partján van, így az elmúlt években gyakran megesett, hogy a folyó beköszönt az udvarra...

Az utóbbi években olyan áradásokról számoltak be az újságok, amilyenekre még az öregapáink sem nagyon emlékeznek. Mi történt a világban, mi változott meg? Több lett az eső, vagy a folyók váltak szeszélyesebbé?

Árvízvédelem felsőFOKon Hagyományos magyar gazdálkodás a folyók mentén

Az utóbbiban bizony van valami. A folyók járása megváltozott – na, nem magától, hanem főként az ember tevékenységének hatására. Őseink egykor tudták, hogyan lehet együtt élni a vízzel, az időnként elkerülhetetlenül bekövetkező áradásokkal: a folyók oldalába kis csatornákat, úgynevezett „fokokat” ástak, amelyek úgy sorakoztak, mint a fésű fogai. Áradáskor ezek fogadták magukba a felesleges vízmennyiséget, és kiváló szaporodóhelyet nyújtottak a halaknak,

...és ilyen, amikor betör, és „rendet rak” az udvaron

Ilyen a víz, amikor a helyén van, az ártéren...

csak le kellett halászni. Az ártereket erdő borította, s a hatalmas fák rengeteg vizet párologtattak vissza lombjukon keresztül a levegőbe.

Hová lett az erdő?

Belaktuk és megváltoztattuk a folyók vízgyűjtő-területeit

Am az idők megváltoztak, s az embernek egyre több földre és egyre több fára volt szüksége. Először az ártéri erdőket vágták ki, s a helyükön létesült mezők, szántóföldek növényzete nem tud annyi vizet felszívni, mint a fák. Aztán a hegyvidéki rengetegek kerültek sorra, s a kopár hegyoldalokról a víz soha nem látott mennyiségben ömlik a folyókba. Az ember úgy gondolta, ha kiegyenesíti a folyómedreket, gyorsabban levonul az ár, ám a kanyarulatait veszített, rövidebb meder kevesebb vizet képes egyszerre befogadni. Elő kellene venni ismét az őseink bölcsességét, csak hogy mindehhez idő és pénz kell, az árvíz pedig nem vár...

Azért a víz az úr!

Árvízvédelmi kerítés a Göncöl Házban

A Göncöl Ház folyamatban levő felújítása során ezért a feladatok közé tartozik a Duna felőli kert árvízvédelme, árvízvédelmi kerítés építése is, nehogy újra elmossa az árvíz a gyógynövénykertet és a komposztálót, vagy veszélyeztesse a táborfelszerelést, a csónakházat és a többi terepi és sportkelléket. A víz maradjon csak a medrében, meg a közelben megmaradt ártéri erdőben, ahol az Ártéri Tanösvényt járva magad is meggyőződhetsz róla: erdő mellett, sőt, folyó mellett is jó lakni – csak sosem szabad elfelejteni, hogy tehet az ember bármit, azért a víz az úr!

A Göncöl Ház árvíz- és értékvédelmét az Izland, Liechtenstein és Norvégia által támogatott EGT Finanszírozási Mechanizmuson, valamint a Norvég Finanszírozási Mechanizmuson keresztül valósítjuk meg.

Vulkáni...

A Börzsönyben, a Bajdázói-kőfejtőben vizsgáljuk a vulkanikus eredetű dácit-tufát

TÜNDÉRMÉSE a Börzsönyben

Írta: Filó Andrea

Fotó: Reniesek Mihály, Gál Benedek, Stépán Ágnes, Vincze Viktor

A Pangea Egyesület 2010 tavaszán többfordulós geológiai vetélkedőt hirdetett meg, elsősorban általános iskolás diákok számára. Az első, levelezős fordulón kiválasztott, háromfős csapatok vehettek részt a geológusok által vezetett túrákon a Budai-hegységben és a Börzsönyben.

Süni tábor 2010

Az otthon adó nemzeti park címerállata, a havasi cincér is jól érezte magát nálunk

A két hegység közel van ugyan egymáshoz, ám keletkezésük különböző, így a résztvevők képet kaptak az üledékes és a vulkanikus kőzetből álló hegységek eltérő vonásairól is. A Börzsönyi kirándulás végén a túrákon elsajátított ismeretekre épülő vetélkedővel zárult a program, majd a szervezők a terepi aktivitás és a vetélkedőn elért pontszámok alapján hirdettek győzteseket. A főnyeremény a nyertes csapatok számára a Süni, illetve Sündörgő táborokban való részvétel lehetősége volt, melyeket hosszú évek óta az egyesület szervez.

Mese az erdőben...

Az évről évre más középhegységben felépülő természetismereti tábor otthonául idén a Börzsöny északkeleti része szolgált: a Nagyoroszi és Bernecebaráti között húzódó Nagy-völgyben töltöttünk 10-10 napot. A Süni táborban mindig van keretmese, amely segít közel hozni a gyerekekhez a természeti értékeket, a védendő környezeti elemeket. Ezeket

Süni 2010/5

...és üledékes

A Budai-hegységben, az Odvas-hegyen megfigyelhetők a felszíni karsztformák és az egykori sziklás tengerpart nyomai

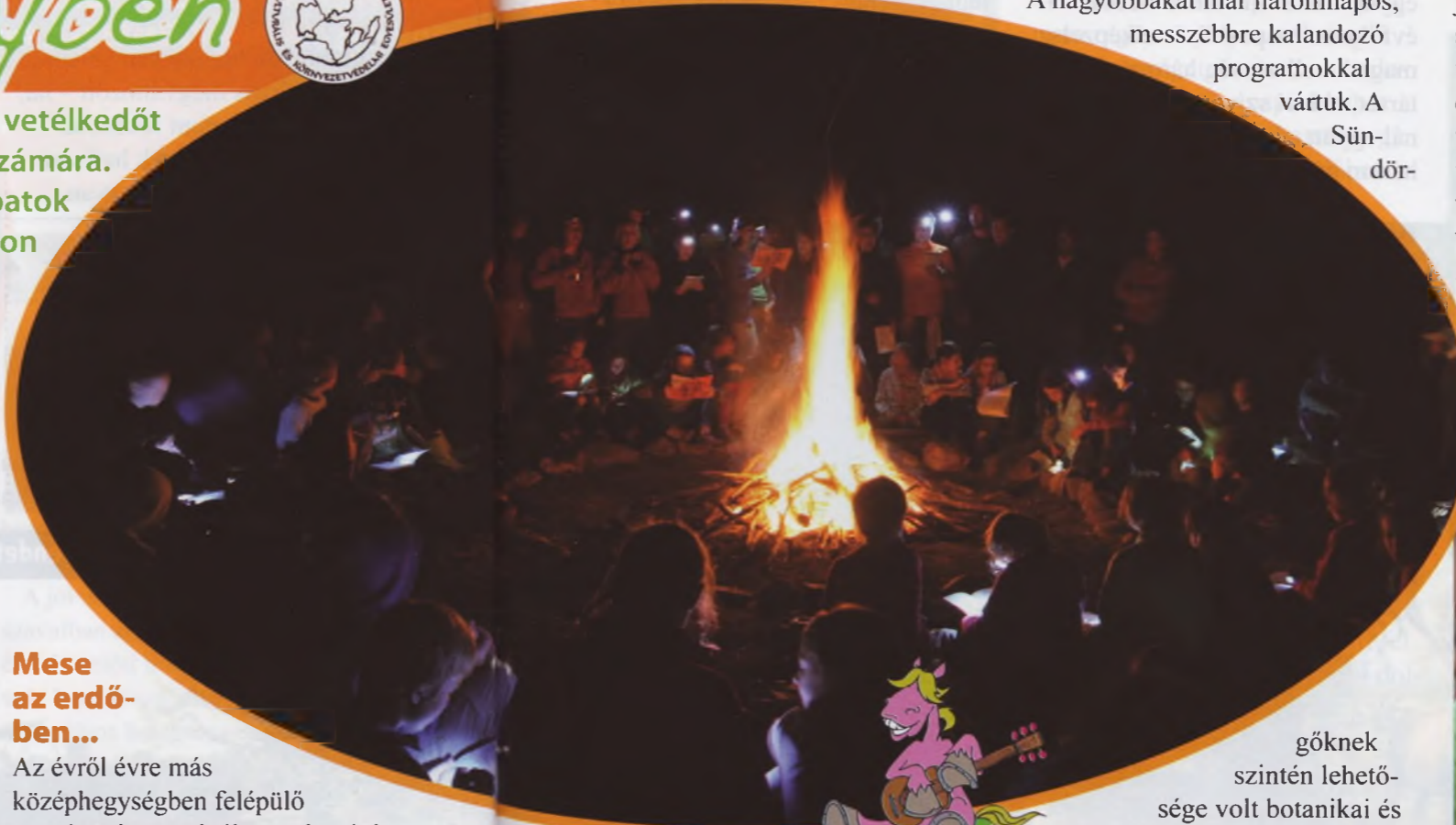
idén a Lázár Ervin meséjéből ismerős Hétfejű tündér levágott fejei jelképezték, amelyeket naponta más „családnak” kellett visszaszerelni. (A gyerekeket megérkezésük után egy-egy NagySün-mama vagy -papa vezetése alá, családokba osztjuk, és így vesznek részt a szakmai programokon is.) A résztvevő KisSünök a geológiai szakmai nap mellett botanikai, madarász-, rovarász-, túlélő- és vartúrara indultak reggelente.

...és a tábortűz mellett

A nagyobbakat már háromnapos, messzebbre kalandozó programokkal vártuk. A Sündörgő-

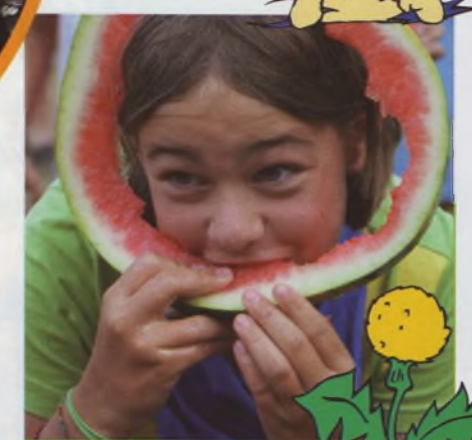
egy kis pihenő után közös délutáni játék következett. A fenolftaleines szívek fecskendőbe töltött, enyhén ultrás vízzel való eltalálása minden évben nagy sikert arat, csakúgy, mint a számháború, melyet idén a hét, különböző színű kendőt viselő „süncsalád” egymás ellen vívott meg. Esténként a tábortűz körül népdalokat énekeltünk, a Hétfejű tündér levágott fejét visszaszerző család kis előadás-sal készült az aktuális témáról, majd az estét mese zárta.

Éjjeli hang-verseny

Az esti éneklésnél a NagySüncórus versenyre kel a tábornyi KisSünnel

gőknek szintén lehetősége volt botanikai és geológiai, madarász- és túlélőtúrán részt venni, de emellett beletanulhattak a természetfotózásba, és megismerkedhettek az erdei vadak nyomaival, életmódjával is. A kirándulásokról visszatérő gyerekeket finom ebéd várta, majd

Mindennapi gyümölcs...

...egy kicsit másképp

A Pangea Egyesület geológiai vetélkedőjét a KvVM Zöld Forrás programja támogatta.

Országos Csapatvetélkedő

Ezt az újságot kitalálták. Arra találták ki, hogy gyerekek, diákok minél többet tudjanak meg az élővilág csodáiról. És hogy az olvasók minél helyesebben fordítsák le a tudnivalókat a maguk életvitelére, ha a Természet megőrzését tartják fontosnak.

Igen ám, de ki mit olvas ki a sorokból? Mit ért meg? Hogyan válaszol erre? Ismeretekben és akaratereiben, alkotótehetségben és szervezőkészségben, meg még sok mindenben különbözünk egymástól. De mindenki jó valamiben, és együtt, egymástól tanulhatunk, ha ugyanaz a cél. A tudás és a természet megőrzése, gyarapítása.

Itt az idő, most vagy soha!

A fenti gondolatok mentén indítjuk immár harmadik éve országos vetélkedőnket a Süni-olvasó fiatalok között. Feladataink hol kutakodást, hol tárgyi tudást, hol szervezést, máskor meg alkotótehetséget igényelnek. Szóval: együtt. Ha az általános iskola 4-5. évfolyamát taposod, és elképzelsz magad mellett még három olyan társat, akivel szívesen gondolkodnál együtt, akkor keresd meg azt a három gyereket, és kérjétek meg

azt a tanárt vagy szülőt, akit a legszívesebben rángatnál bele egy vetélkedőbe. A vetélkedő 4. és/ vagy 5. évfolyamos diákok négyfős csapatai között zajlik. A négy forduló első három alkalma levelezős rendszerű. Ha ott jól szerepeltetek, a budapesti Természetudományi Múzeumban méritek össze tudásotokat az ország legügyesebb tanulóival.

A tét nem a lét, de több mint egy hét!

Amit kínálunk: tíznapos természetvédelmi, nomád táborozás a legügyesebb 12 gyereknek, és egy kétszemélyes bakonyi hétvége a szervező tanárnak. Meg még egy csomó mindent azoknak, akik egyáltalán részt vesznek a megméretetésben.

Egy az elmúlt év döntőseinek munkáiból

A kész hangszer, háttérben maga a növény

Hozzávalók:

- japán keserűfű
- vékony kenderzsineg
- háztartási zsírpapír (vékony)
- ragasztó
- csiszolópapír
- tapétavágó kés (sniccer)
- olló
- lombfűrész

Az elkészítés lépései:

1. A növény szárából, az általad választott vastagságnál (ne legyen túl vékony) vágj le egy kb. 15-18 cm hosszú darabot. Figyelj arra, hogy a növény szárán található csomók ne essenek bele ebbe a részbe (itt a növényi szár nem üreges!)
2. Csiszold meg a levágott rész egyik végét egyenesre.
3. Ha elkészültél, akkor a szárdarab csiszolt végétől kb. 3-3,5 cm távolságban nyiss kb. 1,5 cm hosz-

Hangszerkészítés: DÚDOLÓ

Mi kell a hangszerkészítéshez? Valami, ami üreges, és valami, ami rezonál. Rezgő anyagnak ott van a papír, üreges tárgyat pedig a természet kínál, a japán keserűfű képében, amely nem védett, hanem behurcolt, tájidegen növény, és minden árokparton megterem...

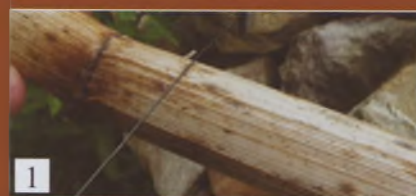
szúságú nyílást a tapétavágó kés segítségével. (A kés nagyon éles, vigyázz! Kérd felnőtt segítségét!) Zöld szárdarabbal könnyebb dolgozni: ha már száraz, akkor igen nehezen vágható.

4-5. A következő lépésben vékonyan ragasztózd be a szárdarab lecsiszolt végét, és finom mozdulattal simíts rá egy papírdarabot (7×7 cm elég). Figyelj arra, hogy feszesen simuljon a készülőben lévő hangszer végére!

6. Rögzítsd egy kis zsineg segítségével a felragasztott részt.

7. Már csak a felesleges, kilógó papírrészek levágása van hátra. Elkészültél! A használat igen egyszerű. Úgy tudod megszólaltatni a hangszert, hogy dúdolgatsz a kivágott nyílásba, változtatva a hangmagasságot. (Kipróbálhatod *bű* vagy *dű* szótagokkal)

Tipp: Fontos, hogy a papír mindig feszesen álljon, mert ez erősíti fel a hangot! Ha még zöld szárral dolgoztál, lehet, hogy a száradás során a hang megváltozik, esetleg elvész – ekkor ragassz egy másik zsírpapírdarabot az előző letisztított helyére, és újból kezdheted a dúdolást!

Használj környezetkímélő, természetes alapanyagú ragasztót!

A ragasztó alapanyagai: 1 csomag szintelen zselatin, 1 evőkanál ecet, 1 teáskanál glicerint (patikában kapható), 3 evőkanál forró víz. Forrald fel a vizet, majd a tűzről levéve óvatosan keverd el benne a zselatint. Mikor egyenesre keverted, tedd hozzá a glicerint és az ecetet is. Kevergesd még egy kicsit. A ragasztót csak meleg állapotban használható, kihűlve megdermed. Ilyen állapotban zárt tartóedénybe téve (befőttesüveg, hőálló műanyag edény), hűtőszekrényben egy hónapig is eláll. Mindig csak annyit vegyél ki belőle, amennyit fel szeretnél használni. Újramelegíteni forró vízbe állított edénykében lehet.

Minden a **JUPITERREL** kezdődött...

Te is lehetsz „csillagász”!

Minden a Jupiterrel kezdődött. . . Az addig egyformának tűnő fényes csillagok között a távcső segítségével feltárult előttem a Naprendszer óriásbolygója. De nem ám pontszerűen, hanem a planéta korongját megjelenítve, szinte háromdimenzióssá téve! Körülötte négy fényes csillagocskaként feltűntek a Jupiter legnagyobb holdjai. Így a jégpáncélja alatt talán életet hordozó Europa, és a Föld mellett a Naprendszer másik olyan égitestje, amely működő vulkánokat hord a hátán, az Io.

A magyar csillagászat történetében a vidéki kertek hátsó végéből és a lakótelepek erkélyéről végzett vérbeli amatőrcsillagász-megfigyelések 1971-ben kezdődtek, egy neves amatőrcsillagász, *Szentmártoni Béla* vezetésével, akiről később kisbolygót is elneveztek. Az általa Kaposváron megindított Albireo Amatőrcsillagász Klub, a legendás AAK folyó-

iratával és észlelőhálózatával egykoron országos jelentőségre tett szert.

Újra Albireo

Az Albireót e neves hagyományokra építve, a Göncöl Szövetség tagjaként hívtuk újra életre ebben az esztendőben. Várjuk sorainkba az ország minden pontjáról a megfigyeléseket végző amatőrcsillagá-

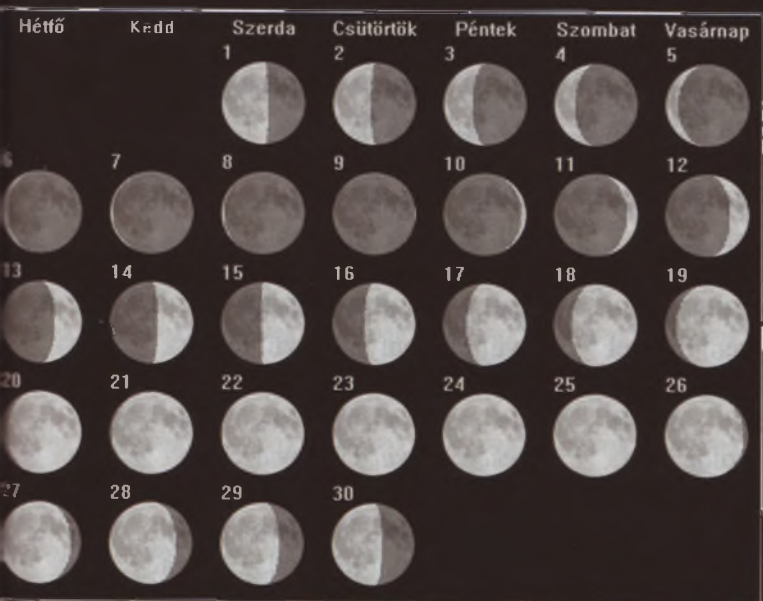
szokat, valamint az asztronómia szépsége által megérintett érdeklődőket – köztük a gyerekeket, a legifjabb generáció tagjait. Akiknek megpróbáljuk átadni azokat az élményeket, amelyek e sorok írójának oly meghatározóak voltak a Jupiterrel történt első találkozás alkalmával, és amelyek a csillagászati ismeretek lelkes terjesztőjévé tették.

A Hold fázisai 2010 szeptemberében

Te is lehetsz „csillagász”!

Ha szívesen böngésznéd honlapunkat, ha szeretnél értesülni elektronikus levelezőlistánkon a csillagászat legújabb eredményeiről, ha magad is végeznél csillagászati észlelést, és ezek leírását megosztanád másokkal, ha táboroznál velünk csillagfényes és tejutas égbolt alatt – csatlakozz hozzánk!

A Hold fázisai 2010 októberében

Az ábrák az Ursa Minor program segítségével készültek

További információért figyeld a hamarosan szerteágazó tartalommal induló www.albireo.hu portált. Kérdéseidre választ, illetve tagfelvétellel kapcsolatos tájékoztatást az albireo@albireo.hu e-mail címen kaphatsz. És olvasd a Sünit, melyben az egykori Asztrosüni rovathoz hasonlóan ezentúl újból rendszeresen jelentkezik majd csillagászati rovat!

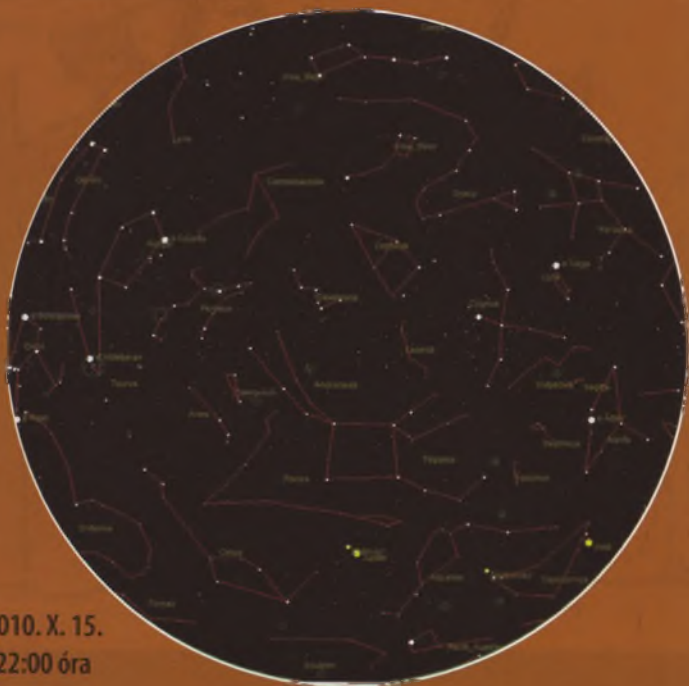
A szeptemberi és októberi égbolt látnivalói

Szeptemberi estéken a Vénusz bolygó a nyugati horizont felett látható. Elsején hajnalban a Hold a Fiastyúk mellett tűnik fel. 13-án este az Antaresztől, a Skorpió csillagkép vörös szuperóriás csillagától jobbra látszik. 23-án hajnalban a Hold a fényes Jupiter bolygó mellett figyelhető meg. Az őszi nap-éjegyenlőség is ezen a napon következik be. 29-én hajnalban a Holdtól délre egy másik óriáscsillag látszik: az Aldebaran, amely a Bika csillagkép része.

2010. IX. 15.
22:00 óra

Október 19-én este a Hold a Jupiter mellett látható. 25-én hajnalban Földünk hűsége kísérője ismét a Fiastyúk társaságában tűnik fel. A gyakorlottabb csillagászpálánták már egy kisebb távcső segítségével is megpróbálkozhatnak mindkét hónapban az Uránusz bolygó megfigyelésével.

2010. X. 15.
22:00 óra

Bővül a létszám...

Írta: Bodó Iván,
rajzolta: Mirtse Áron

Megkezdődött az új tanév, de mi most ugorjunk egy kicsit vissza az időben, a nyári szünidő előtti napokra. A halásztanya ugyanis ekkortájt nagy események színtere volt: világra jött három kiscica, meg vagy hárommillió halivadék...

2010. április 29. Szülési készülés

Fekete-tarka Szarka macskám egyre többet időzik az öreg, barna szekrény tetején, melyben halászholmikát és egyéb lomokat tartok. Nagyon szép, régi bútordarab, bagolyfejes faragással, íves homlokkal. Igazi népi mestermunka, melyre egy raktár mélyén bukkantam. Sajnos az utókor nem becsüli kellőképpen a múltat... Őt is lefestették. Barbár módon jó vastagon, mert volt bőven barna festék a raktárban... Az eredeti színe zöld volt, mely előbukkan imitt-amott, és ha kedvező szögből süt be a nap a tornác náderesze alá, láthatóvá válnak azok a virágmotívumok is, melyeket az ajtajára pin-

gált az egykori mester. No de ennyit a múlttól, hiszen most macskám jövőjéről van szó, mely az áldott anyaság állapota lesz hamarosan...

A szekrény tetejére elkészítettem a szülőszobát, azaz egy patyolattiszta papírdobozt. Ebbe egykori kedvenc pulóverem került, melyen nem múlt el nyomtalanul az idő és a sok mosás. A doboz oldalára ollóval ajtót vágtam, s le-
hajtottam,

mint vár felvonóhídját, melyen az anyakirálynő kényelmesen beszélhetett labdányi pocakjával. Besétált, és ki sem vonult onnan egész nap.

2010. április 30. Hárman a szekrény tetején

Ébredés után első utam a szekrényhez vezet, melynek tetejéről vékony cérnahangok tudatják velem és a tópart egeirevel, hogy hamarosan nem lesz itt kegyelem... Szarka büszkén előbújt, és hagyta, hogy a jövevényeket szemügyre vegyem. Hárman vannak: egy fekete-fehér tarka és két tigriscsikos, melyre Bodó nagyanyám a *zerna* kifejezést használta valaha, így én is ehhez ragaszkodom. Szarka gondos anya, lelkesen szoptatja, nyelvével mosdatja elsőszülött kölykeiket.

Sok időm nincs a családi idill további csodálatára, mert indulunk halszállító teherautónkkal a Kis-Balatonra, ahol a halászok által kifogott és tartóhálóba gyűjtött pontyok közül fogok nyurgaponty-anyákat válogatni az ideai szaporitáshoz. Aki olvasta *Fekete István* Tüskevár című regényét, annak van némi elképzelése a „berek” halállományáról. Nos, ez a mai Kis-Balaton eseté-

Macskacsalád

Éjjel született három aprócska lény.
Most fent nyávognak a szekrény tetején!
Két csíkös zerna, meg egy szarka-tarka.
Versüket kedvem vidámra faragta!
Legyenek majdan remek egerészek!
Nem ám nagycsibész, huncut verébészek...
Mert raktáramban, búzászsákok alatt,
Cincogva futkos sok kis szürke falat!

ben is rendkívülinek mondható! Írtam már Nektek a hatalmasra növő dévérkeszegekről, a tó (tározó) bőséges haltáplálék-visszonyairól, most pedig engedjétek meg, hogy néhány szóban a nyugrapontyról is meséljek, melyet Matula bácsi vadpontynak említ a regényben – és valóban az is! Az őserő, a túlélés, a méltóság jelképe a halak között. Mélységes tisztelettel és csodálattal tekintek a nyolc-tíz kilós, izmos hátú, sodrófa testű halakra! Ősidők óta mit sem változnak, jelen vannak e csodálatos élőhelyen, és természetesen a Balatonban is, ahol azonban ivadékbölcsőiket elveszítették a berekterületek lefűződésével. Ennek oka természetesen az ember, hiszen a Sió-zsilip és a déli vasút megépülése, a tó vízszintjének szabályozása, valamint a partvédművek kialakítása alapjaiban változtatta meg a balatoni halak életét és szaporodási lehetőségeit.

Adósai vagyunk tehát a Balatonnak! Ezért is vagyunk most itt, a természet szentélyében, ahol a pontyok közül kiválogatjuk azokat a hímeket és nőstényeket, ame-

lyeknek külalakja az ősi géneket sejteti. Hosszú törzs, hengeres test, szabályos és teljes pikkelyzet, hibátlan uszonyok – ezek azok a tulajdonságok, amelyeket figyelünk. Ikrásoknál fontos a telt és laza has, a hímeknél fontos bélyeg a hatalmas, kanalas hasúszó. Válogatás közben csuromvizesek leszünk, különösen a hím pontyok vadságának következtében.

Lassacskán végzünk is. Autókon külön kádra kerülnek a lányok és fiúk, majd szintén külön tárolótavakba fogjuk helyezni őket halszaporító bázisunkon, megelőzve az idő előtti szaporodást (vadívást). Átöltözünk, a kádakba vízen úszó műanyag paplan kerül, kivédve a halak ugrálásából adódó sérüléseket, majd lehajtjuk a kádak tetejét, és a fejünket is, köszönve a természetnek ezt a mai napot. Felettünk, a nyárfákon varjúkolónia költ, hangosan kiabálják a magukét. Pedig nem „kár”! Sőt, a természetnek lesz majd haszon, ha a kiváló-

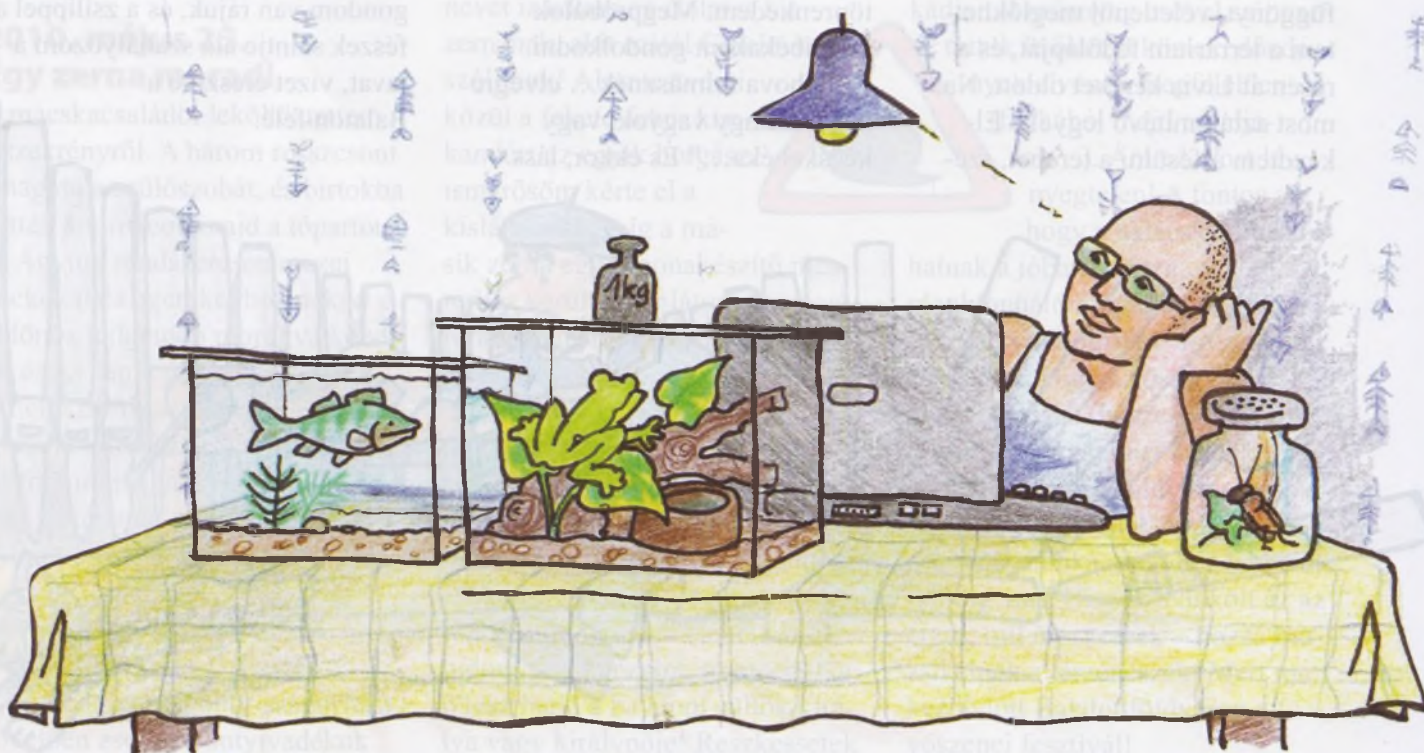
gatott pontyokat a buzsáki halkeltetőben sikeresen szaporítani tudjuk, és utódaik másfél év múlva bekerülhetnek a Balatonba! Hiszen van mit törleszteniünk...

2010. május 9. Egy süldő süllő

Asztaltársaságom ma egy fővel bővült. Reggeli tószemlém során a sűrű szemű ivadékhálóval fogtam egy idei kissüllőt. Alig három centiméter. Volt egy üres akváriumom, és mivel jó nagy az étkezőasztalom, úgy gondoltam, beköltöztetem tanulmányozás céljából levelibékám terráriumam

mellé. Ennél az asztalnál ücsörgök a legtöbbet.

Rajta írok, rajta eszem... Békám, süllőm nézgetem... Jó hely. Valahol olvastam egy régi tanulmányt arról, hogy a konyhában időznek otthon legtöbbet az emberek. Talán ez ma is így van, a számítógép világában? Lehet, hogy nem. Meg persze konyhája is válogatja. Mindenesetre nekem a viaszosvásznat melegíti a laptopom...

Szóval, a süllőivadék is itt néz most reám az ablak előtt. Róla is gondoskodni kell! A süllők életében ez az a kor, amikor még szívesen vadásznak vízibolhákra, rovarlárvákra ám hamarosan feléled igazi ragadozó ösztönük, és nagyobb, torokpróbáló falatokra vágynak! Vagyis a náluk később kelt, békés természetű halivadékokat kezdik nézegetni... A ragadozást azonban meg kell tanulniuk. Amelyiküknek ez nem sikerül, az kicsi marad és soványka – többnyire egy fajtestvér gyomrában végzi, vagy elpusztul a télen. Süllőmnek tehát planktonhálómmal nagyméretű vízibolhákat fogok – sokat motorozom értük, mert nem minden tóban foghatók! Jó nézni, ahogy falja őket. Megközelíti, nézi mereven, majd farkát begömbítve ráveti magát, és hamm – már el is tűnt a köpcös bolha... Benyelte a süllő torka.

2010. május 13. Livia eltűnt!

Hazaérve leültem a konyhaasztalhoz: süllőm rendben, ám a békalány terráriumja üres! Látom is az okát. Reggel, amikor elhúztam a függönyt, véletlenül meglökhettem a terrárium fedőlapját, és a résen át Livia kerekét oldott. Na, most aztán mitévő legyek? Elkezdtem átfésülni a terepet, szé-

pen, módszeresen centiről centire vizslatva minden zugot, a sarkokat, függönyöket, konyhát és fürdőszobát. Persze balszerencsémre az összes ajtó nyitva volt, így bármelyik helyiségbe beugrálnak.

Már a szobában járok, ahol szerencsére nincs sok bútor, mert elhúzódozó költözésem során a javát már elszállítottuk. Egy szekrény van csupán, meg a tévé (csakis az időjárás-jelentés miatt...).

A szekrényt elhúzódo, a tetejéről lepakolok – semmi. Elkeseredem. Leülök a szoba közepére, és töprenkedem. Megpróbálok levelibékaként gondolkodni. „Valahova felmászni... elvégre nem varangy vagyok, vagy kecskebéka...” És ekkor, láss

csodát: a sarokba támasztott horgászboton észreveszem Livia zölden ölelő karjait! Óvatosan megfogom, és visszaviszem terráriumába. Bűnbánóan pislog rám – legalábbis így hiszem.

2010. május 16. Legények a gáton

Szakad az eső. Régen volt már ilyen május. A víz jól jön a tavakba – „sok víz, sok hal”, mondták a régi öregek... Bár igaz, ami igaz, a gátak állapota hagy némi kívánnivalót. A töltések évek óta szárazon lévő szakaszait alaposan átfurkálták a cickányok és pézsmapockok. Magasabb vízállásnál járataik utat nyithatnak a víznek, ami a gát átszakadásához is vezethet. Folyamatosan figyelni kell, és fülelni. Az átfolyásokat legtöbbször a locsogásról lehet észrevenni, ezt követően a tó felőli oldalról el kell tömíteni szénacso-móval vagy zsákdarabbal, majd földdel.

A tó gátjában, a zsilip mellett nagy az izgalom. Egy jégmadárpár költ itt minden évben, a földbe vájt, méteres üreg mélyén. Az áradás a fészekaljukat veszélyezteti. Persze ők nem tudják, hogy gondom van rájuk, és a zsilippel a fészek szintje alá szabályozom a tavat, vizet eresztve a Balaton felé.

2010. május 17. Kipróbált ragadozó

Ma próbára tettem a süllőmet. Sikertelenül fogtam idei kárászivadékokat, melyeket betelepítettem üvegfalú birodalmába. Természetesen ragadozásból jelesre vizsgázott, bár az első áldozatát még farok felől nyelte le. A másodikat már szépen beforgatta, és a fejével befelé küldte az első után, ahogy az egy csúcsragadozó-tól elvárható. Ezt követően a vízbőlhák már nem is érdekelték.

2010. május 21. Vigyázat, csigaveszély!

Nagy a forgalom a hajnali utakon! Micsoda rohanás! Reggelente éti csigák tucatjai keresztezik a motorom útját. Meg-megállok, és a bátor utazókat átdobom a „szarvukkal” megcélzott oldalra, így adva nekik néhány óra előnyt – vagy egy életet... Megfejtethetlen talány, hogy mi készíti őket az életveszélyes kalandra. Hiszen a műút túloldalán ugyanolyan növények virítanak, mint az innensőn! Miért vágnak neki mégis a vizes aszfaltnak? Lehet, hogy a társaság miatt...

2010. május 23. Egy zerna marad!

A macskacsáladót leköltöttem a szekrényről. A három rosszcsont elhagyta a szülőszobát, és birtokba vették a tornácot, majd a tópartot is. Anyjuk rendszeresen mezei pockokat és egereket hoz nekik: különös fejhangan morogva közelít, és az kapja meg a zsákmányt, aki először odaszalad. Az egyik zerna kölyök kifejezetten élelmes! Őt fogom megtartani, bár ebben még feltétlenül kikérem kislányom véleményét is!

2010. június 1. Milliónyi pici ponty

A sikeres nyurgaponty-szaporítást követően zsenge pontyivadékok

milliói úsznak a számukra kijelölt és előkészített, szűnyoghálón keresztül feltöltött előnevelő-tavacs-kákban, védve minden ellenségtől és egyéb halfajoktól. Itt négyhetes korukig fejlődnek, természetes táplálékszervezeteket (kerekesférgek, alsóbbrendű rákok) és magas fehérjetartalmú tápot fogyasztva. Az előnevelés végére eléri a tökmagnyi méretet; ekkor a vízzel együtt tüllháló-csapdába engedjük őket, majd halszállító-kádakban utaznak a nagyobb tavakba, utónevelésre.

2010. június 11. Két kiscica gazdára lel

Kislányommal egyeztetve már nevet is adtam az élelmes kis zernának, akit mától Cincinek szólítunk! Alomttestvérei közül a fekete-fehér kis kandúrt az egyik horgász ismerősöm kérte el a kislányának, míg a másik zerna egy orgonakészítő mesterhez került. Már látom is, ahogy rohangál a sípok között – a macska után...

2010. június 18. Sok szerencsét, süllőfi!

Elengedtem kissüllőmet a Balatonba. Úgy megtanulta a ragadozást, hogy nem győztem etetni... Körülbelül tíz centis lehet, és el tudom róla képzelni, hogy egykor ő lesz majd a balatoni süllők királya vagy királynője! Reszkessetek

hát, küszök és kezegek, és mindenki egybek!

2010. június 24. Békabölcsőde

Ma igazi csoda várt rám! Irmapusztán, a ponty-előnevelő tó partján, a délelőtti nap-sütésben idei levelibékák

százai köszöntöttek, a magasra nőtt csalán levelein csimpaszkodva! Még a kis faroknyúlványuk is megvolt. Igazi bölcsődei hangulat, és micsoda összetartozás! Látlám, nemcsak pontyocskákat nevelgetünk a védett tavakban, hanem más, értékes kis élőlények is támogatásra lelnek ebben a közegben!

2010. június 29. Vízizene

Ma megérkezett balatonföldvári tavunkba egymillió-kétszázézer „tökmagponty” a buzsáki szaporító- és előnevelő-bázisról. Természetesen a kis-balatoni nyurgák ivadéka! A halszállító kamion kádjairól műanyag csővel szippantottuk le őket, a közlekedőedények elvének megfelelően (fizikából majd tanuljátok...). Ám ez most lényegtelen! A fontos az, hogy a halacska dúsálhatnak a jóban, hiszen planktonhálóm minden merítésre tele van vízbőlhával! Így nagy az esély arra, hogy az ősszel akár kétszáz mázsa (húszézer kilogramm) nyurgaponty-ivadékok is lehalászhatunk a földvári tóból. Persze ehhez ivadéktáp is kell, no meg sok munka, melyhez kedvünk mindig van! Hiszen fennkölt ez az érzés, mit most érzek – hozzá megszokott a térzenészek. Mert ma kezdődött Balatonföldváron a fűvószenesi fesztivál!

10 dolog, amit semmiképpen **NE** tegyél A DEGUDDAL

A degu a csalipatkányfélék közé tartozik. Ezt sokszor tévesen csalipatkánynak is mondják, de a „csalit” cserjés bozótot jelent, a csalipatkány azonban a német Trugratte elnevezés tükörfordítása. Mondhatnánk „hamis patkánynak” is, mivel ez a dél-amerikai rágcsáló felületesen hasonlít a patkányra, de nem áll vele rokonságban.

Kovács Zsolt felvétele

1. NE tartsd egyedül!

Természetes körülmények között a degu csoportosan él. A csoport tagjai folyamatosan kapcsolatot tartanak egymással, közösen ássák a búvóhelyeket, felváltva örködnék a ragadozókat lesve, a nőstények sokszor együtt nevelik a kölykeiket, és gyakran látni őket összebújva pihenni. A legrosszabb dolog, ami egy degut érhet, ha elveszíti a társait. Ha nem akarsz, hogy szaporodjanak, tarts egyenmű testvéreket! A degukölykök egyénként fejletlen, szőrösen jönnek világra, akárcsak a tengerimalac kicsinyei.

sen háromdimenziós lakosztályra van szüksége, sok mászófával, és búvóhellyel, amely helyettesíti a föld alatti üregeket.

3. NE fogd meg a farkánál!

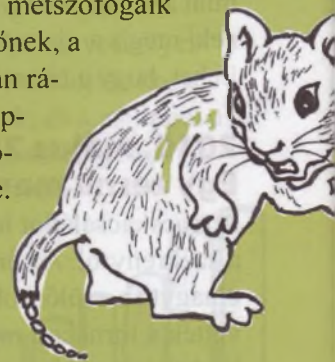
A bevezetőből már kiderült, hogy a felületes hasonlóság ellenére a degu nem patkány. A patkányt szükség esetén nyugodtan fel lehet emelni a farkánál fogva, a degu bojtos farkának bőre azonban könnyen a kezében maradhat, ha megmarokol. Ez

éppen úgy a védekezést szolgálja, mint a gyíkok esetében, csak hogy a degu farka nem nő vissza: a bőrét vesztett farokvég leszárad, és csonka marad. Vigyázz rá, hiszen a degu ékessége a szép, hosszú, bojtos farka!

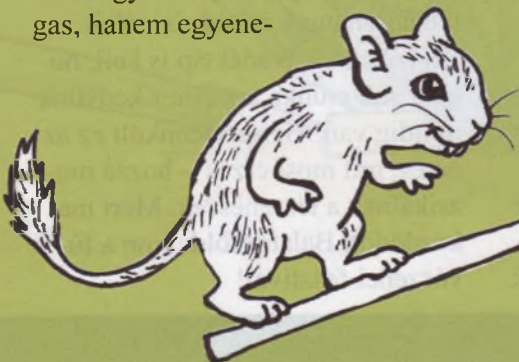
4. NE hagyd túlnőni a fogait!

Valamennyi rágcsáló közös jellemzője, hogy a metszőfogaik folyamatosan nőnek, a degunak azonban ráadásul még a zápfogai is hajlamosak a túlnövésre. Az állandó

2. NE tévesszen meg a mérete!

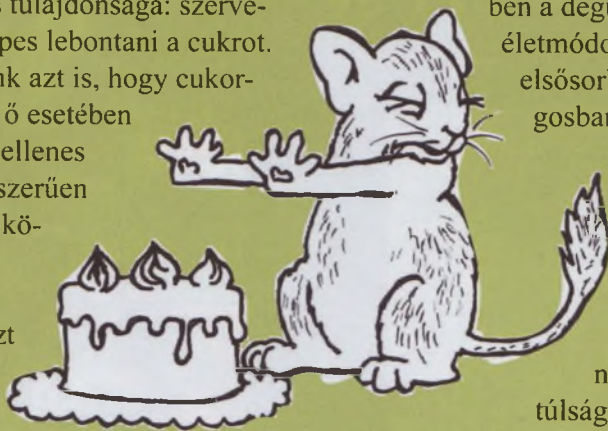
A degu termetre nem túl nagy állat, de a viszonylag kis méret csálóka. A degu igen mozgékony, s nemcsak futkosni szeret, hanem kiválóan mászik, sőt, ugrik is, ebből a szempontból tehát inkább mókusra hasonlít, mint patkányra. Nem egyszerűen tágas, hanem egyene-

rágcsálás koptatja a fogakat, de ehhez az kell, hogy mindig legyen mit rágni. A kemény táplálékon (pl. magvakon) kívül a deguk faágakat is szívesen rágcsálnak, és hasznos az ásványi anyagokból álló rágókő is.

5. NE adj neki édességet!

A degunak van egy emberi szemmel különös tulajdonsága: szervezete nem képes lebontani a cukrot. Mondhatnánk azt is, hogy cukorbeteg, de az ő esetében ez nem rendellenes állapot: egyszerűen természetes körülmények között soha nem fogyaszt magas cukortartalmú táplálékot, csak magvakat, növényi szárazakat és leveleket, valamint fakérget. Te se adj neki édes gyümölcsöket vagy pláne édességet, még akkor se, ha szívesen fogadná, mert az egészsége látja kárát!

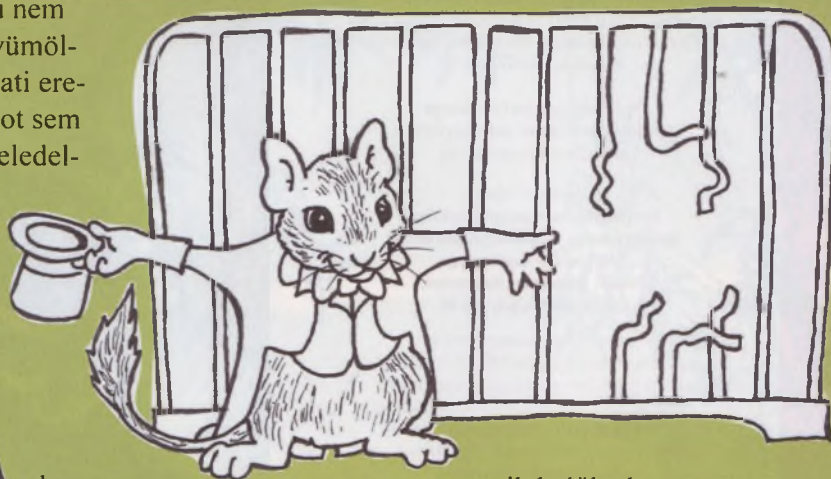

7. NE tartsd sötétben vagy tűző napon!

A rágcsálók nagy részével ellentétben a degu nappali életmódot folytat: elsősorban világosban jár táplálék után, társas életet is főként ilyenkor él. Ezért nem jó, ha túlságosan sötét helyen tartod, annak ellenére, hogy jól lát a sötétben is. Nem szereti viszont a túlzott verőfényt sem: tűző napsütésben a degucsalád visszahúzódik az üregeibe.

8. NE hagyd szomjazni!

Mivel a degu nem ehethet lédús gyümölcsöket, és állati eredetű táplálékot sem fogyaszt, az eledellel nem tud elegendő nedvességet magá-

hoz venni.

Fontos tehát számára az ivóvíz.

Ezt kínálhatod öntatóból, amelynek működését az okos kis állat hamar megtanulja, ha viszont tálból itatod,

rik belőle, ha nem tud sem kibújni, sem

kiugrani, akkor kirágja magát. A műanyagból készült patkányketrecet nyugodtan felejtse el: pillanatok alatt elkészül rajta a vészkijárat! A degu foga olyan erős, hogy még az alumíniumrácsot is ki tudja rágni, a ketrecrács tehát vasból legyen. A szökött degunak nem túlzottan jók az életkilátásai: ha beszabadul valamelyik szomszédhoz, szinte biztos, hogy patkányoknak nézik, és agyoncsapják szegényt...

6. NE feledkezz meg a porfürdőről!

Hasonlóan a csincsillához (amely egyébként közeli rokona), a degu is szereti a porfürdőt. Ezért fontos, hogy álljon rendelkezésére finom homok, lehetőleg magas peremű, nehéz tálban, hogy ne boruljon fel, és ki se szóródjon. A rendszeres porfürdőre a bundájának karbantartásához van szüksége. A ketrec almozására egyébként homokot vagy forgácsot egyaránt használhatsz, de mindenképp szórj rá szénát is, mert azt a degu szívesen csemegézi, és fészket is rak belőle.

A Göncöl Alapítvány, a Fővárosi Állat- és Növénykert és a Süni Egyesület kéthavi folyóirata; XXV. évfolyam 2010/5. szám

Kiadja a Göncöl Alapítvány
(2600 Vác, Ilona u. 3.), az IUCN tagja
Felelős kiadó: Kizsel Vilmos,
a Göncöl Alapítvány elnöke

Főszerkesztő: Mirtse Zsuzsa
(+36-20) 772-7975
(mirtsezsuzsa@goncol.hu,
zsuzsa.mirtse@gmail.com,
www.zoldszivarvany.blogspot.com)
Szerkesztő-olvasószerkesztő: Mirtse Áron
(mirtsearon@goncol.hu,
mirtse@t-online.hu)

Tudományos szerkesztő: Kovács Zolt
(kovacszolt@goncol.hu)

Munkatárs: Kovács Gyula
(kgypan@zpk.hu, kgypan@freemail.hu)

Terjesztés, marketing: Tóth Alexandra
(sunivadonmagazin@gmail.com)

Állatkerti szerkesztő: Szabon Márta

Csillagászati szerkesztő: Rezsabek Nándor

Csillagászati munkatárs: Kovács Sándor, Puskás Ferenc

Rejtvények: Buzay István
(www.buzaiszt.blogspot.com)

Szerkesztőségi titkár:
Fuchs Adrienn

(adrienn@goncol.hu, adrienn@vadon.hu)

A szerkesztőség címe: 1134 Budapest, Váci út 63-67.
Levélcím: 1242 Budapest, Pf.: 455. Tel./fax: 266-5449

E-mail: szerk@vadon.hu

Nyomda: Arrabona Print Nyomda

Felelős vezető: Ványik László ügyvezető,
(info@arrabonaprint.hu)

A lap fő támogatói:

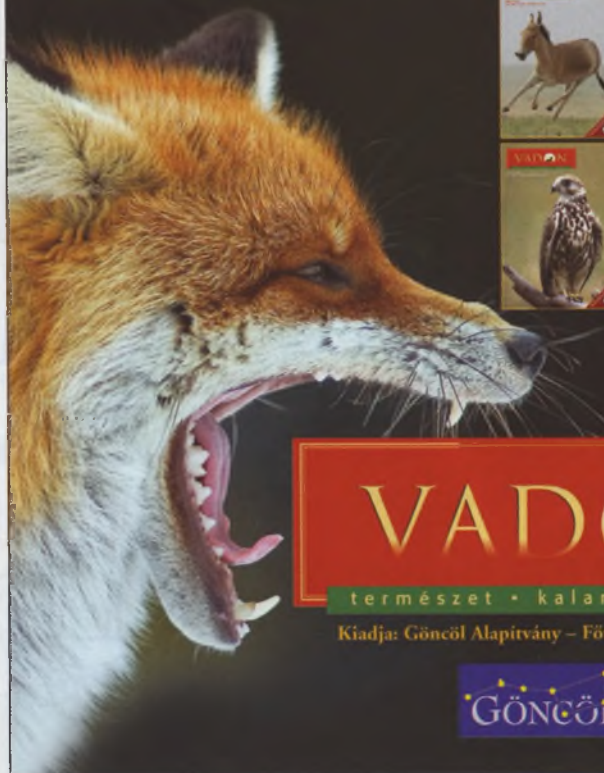
Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium,
Nemzeti Kulturális Alap, Miniszterelnöki Hivatal,
Nemzeti Civil Alapprogram,

Szociális és Munkaügyi Minisztérium,
ÖKO-Pannon Kht, Ipoly Erdő Zrt.

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt.,
a regionális részvénnytársaságok, a Budapesti Hírkör Rt. Előfizetésben terjeszti
a Magyar Posta Rt. Levéltér- és Hírlapüzletági Igazgatósága (LHI).
Belföldi előfizetés: Budapesten az LHI ügyfélszolgálati irodájánál,
a hírlapkézbesítőknél, a Hírlapelőfizetési Irodában
(HELIR – Budapest, Orczy tér 1., levélcím: HELIR 1900 Budapest),
vidéken a postáknál és a kézbesítőknél.
Külföldi előfizetés: a Hírlapelőfizetési Irodában
(HELIR – Budapest, VIII. Orczy tér 1.,
levélcím: HELIR 1900 Budapest) ISSN: 1585-907x

1897 – 111 év

A TERMÉSZET magazin jogutódaként

természet • kaland • tudomány

Kiadja: Göncöl Alapítvány – Fővárosi Állat- és Növénykert

KÖNYVAJÁNLÓ

Mi Micsoda

Felfedezők és utazásaik Rovarok

Bizonyára ismered a Tessloff/Babilon Kiadó nagy sikerű sorozatát, amelyből ezúttal két kötetet szeretnénk figyelmedbe ajánlani. A Felfedezők és utazásaik című részben többek között Amerika többszörös felfedezéséről is részletesen olvashatsz, míg a Rovarok című kötetben az állatvilág legnépesebb csoportjáról tudhatsz meg számos érdekes dolgot, izgalmas felvételekkel illusztrálva.

Mi Rovarok

Az európai bölény múltja, jelene, jövője

Lapunk jelen számában olvashatsz az amerikai bölényekről, bölények azonban Európában is élnek, egykor Magyarország területén is előfordultak. Idejük azonban lejárt: az ember szinte az utolsó szálig kiirtotta őket, csak hírmondójuk maradt. Hogyan jutott ez a nemes állat a kihalás szélére, és fennmaradhatnak-e az utolsó pillanatban megmentett néhány példány utódai? Láthatnak-e majd a te gyerekeid is eleven európai bölényt? Ezekre a kérdésekre keresi a választ legújabb könyvében Kovács Zolt, a Süni Ipartársának, a Vadon magazinnak a főszerkesztője.

A vadon világa Nagymacskák

A ragadozók mindig is elbűvölték az embert: erről tanúskodnak a címerekben ábrázolt vagy totemoszlopokra faragott oroszlánok, medvék. Nem csoda, hogy a NOVUM kiadó új könyvsorozatának első két köteté is őket helyezi a célkeresztbe: az első részben macskafélékkel és hiénákkal, a másodikban kutya- és medvefélékkel ismerkedhet az olvasó. A könyvekhez DVD-mellett is tartozik, melyen a BBC filmtára jóvoltából meglevenednek a vadon fenséges vadászai.

Élj úgy, mint az erdő - és az erdő is élni fog!

A fák tudják a titkot.

Annyit vesznek el, amennyire szükségük van.

A vásárló hulladékot is vesz.

Vásárolj annyit és úgy, hogy kevesebb szemét keletkezzék!

A fák nem szemetelnek.

Amit elhullatnak, később újra felhasználják.

**A keletkezett hulladékot gyűjtsd szelektíven,
hogy újra termék, és ne szemét legyen belőle!**

Magyarországon az ÖKO-Pannon Kht. koordinálja az újrahasznosításra kerülő papír 60%-ának, más csomagolási anyagok 90%-ának szelektív összegyűjtését és újrahasznosító üzemekbe történő továbbítását.

KEREKEKEN AZ EMELETRE

*A váci Duna-parton álló Göncöl Ház műemléképülete
rövidesen visszanyeri eredeti szépségét.*

- Állandó ásványkiállítás
- Előadások, szakkörök
- Kézműves foglalkozások
- Erdeiiskola, diákcsoportoknak szálláslehetőséggel

Cím: 2600 Vác, Ilona utca 3.

Tel: (06-27) 512-034, e-mail: kmcs@goncol.hu

**A megújuló Göncöl Ház tetőterében új, 64 m²-es
foglalkoztató-terem várja majd a természetszerető
gyerekeket és felnőtteket. A felújítás során nem
feledkeztünk meg azokról a látogatóinkról sem, akik
fogyatékkal élnek vagy nehezen járnak.**

Az akadályok leküzdését az Izland, Liechtenstein és Norvégia
által támogatott EGT Finanszírozási Mechanizmuson, valamint
a Norvég Finanszírozási Mechanizmuson keresztül valósítjuk meg.

Felvonó az emeletre és a tetőtérbe

*Speciális mosdóhelyiség
mozgássérültek számára*

Csúszásgátlóval ellátott lépcsők

